

Mathias Gundhus

Samtidens norske bildebokpappaer

En undersøkelse av hvordan papparollen er fremstilt i norske småbarnsbildebøker utgitt i perioden 2017-2021

Masteroppgave 2022
Master i bibliotek- og informasjonsvitenskap

I denne masteroppgaven har jeg undersøkt hvordan papparollen er fremstilt i norske småbarnsbildebøker utgitt i perioden 2017-2021. Jeg ønsket å se nærmere på hva som kjennetegner farskarakterene som omsorgspersoner for barna sammenlignet med morskarakterene i disse bøkene. Dette har jeg gjort ved å se på bildebøker som har blitt inkludert i Norsk Kulturråds innkjøpsordning i kategorien "bildebøker for barn". Videre har jeg inkludert bøker i studien på bakgrunn av visse andre kriterier, selvsagt blant annet at man som leser møter enten en pappa eller en mamma i bøkene. Funnene mine tyder på at vi har å gjøre med en pappa som generelt sett kan omtales som "moderne" i den forstand at han typisk er aktivt deltakende i barnas dagligliv og er god til å vise omsorg. Fedre er attpåtil illustrert flere ganger i disse bildebøkene enn mødre er. Jeg fant også at det later til å eksistere visse stereotypiske tendenser i form av at fedre oftere kan observeres utenfor hjemmets eiendom, mens mødre oftere befinner seg i hjemmet.

In this master's thesis, I have examined how the role of the father is portrayed in Norwegian picture books for preschool children published in the period 2017-2021. I wanted to find out about how father characters care for their children compared to how mother characters do it in these books. This has been done by looking at books that were included in Norsk Kulturråd's purchasing arrangement in the category "picture books for children". I have also chosen the books with certain other criteria in mind, one of them obviously being that we as readers of the books are presented with a father- or a mother character in them. My findings suggest that we are dealing with fathers who in general can be described as "modern", as they are typically active participants in the children's daily life and are good at caring for them. Fathers can be seen even more often than mothers in these picture books. I also found that it seems to exist certain stereotypical tendencies based on the finding that we more often see fathers outside of their homes, while mothers are more often to be seen within the boundaries of their homes.

Forord

Det føles litt spesielt å endelig skulle skrive et lite forord til denne masteroppgaven. Tankene går tilbake til da jeg vimset rundt i barneavdelingen på Deichman bibliotek i Bjørvika og lette gjennom hyllene etter de rette bildebøkene. Det har vært en fin oppgave å jobbe med, og jeg har kost meg med å bli bedre kjent med dette litteraturfeltet. Norske forfattere og illustratører som gjør denne verdenen levende, er virkelig gode på det de gjør.

Jeg er veldig takknemlig for all hjelp og støtte jeg har fått av min dyktige veileder Åse Kristine Tveit underveis i skrivingen, det har vært gull verdt. Det har også vært fint å få oppmuntrende ord og konstruktive tilbakemeldinger fra flinke medstudenter og lærere på masterseminarene. Til sist vil jeg takke mamma og pappa for påminnelsene om at det er lurt å skrive litt og litt istedenfor å jobbe livet av meg mot slutten - noe jeg er fornøyd med at jeg mot alle odds klarte å unngå.

Innholdsfortegnelse

1	Innledning	1
1.1	Problemstilling.....	3
1.2	Forskningsspørsmål.....	3
1.3	Motivasjon	3
2	Teorigrunnlag.....	5
2.1	Bildebokteori	5
2.1.1	Hva er ei bildebok?	5
2.1.2	Småbarnsbildeboka	5
2.1.3	Ikonotekst	6
2.1.4	Pappaen til Albert Åberg - en foregangsfigur.....	7
2.2	Kjønnteori	8
2.2.1	Norske foreldre i et historisk kjønnsperspektiv	8
2.3	Maskulinitet	12
3	Tidligere forskning.....	14
3.1	Studier av pappaer i bildebøker	14
3.1.2	<i>Gender Role Stereotyping of Parents in Children's Picture Books: The Invisible Father.....</i>	14
3.1.2	<i>Invisible or Involved Fathers? A Content Analysis of Representations of Parenting in Young Children's Picturebooks in the UK .....</i>	15
3.1.3	<i>Skägg, skjorta och portfölj. En studie av hur pappor gestaltas i 30 stycken bilderböcker från 2000-talet. ....</i>	17
3.1.4	<i>«Den ungen er eit troll, seier mamma». Fremstillinger av foreldrerollen i ni norske bildebøker utgitt mellom 1980 og 2010.....</i>	18
3.1.5	<i>Parental role portrayals in twentieth century children's picture books: more egalitarian or ongoing stereotyping? .....</i>	19
3.2	Studier av faktiske foreldres oppfattelse av egen omsorgsrolle- og evne..	19
3.2.1	<i>Foreldrerollen - en undersøkelse om foreldrerollen med fokus på fedre .</i>	19
3.2.2	<i>Forälder, inte bare pappa - En kvalitativ studie om hur småbarnspappor i Sverige upplever papparollen.....</i>	21
3.3	Min studie sett i forhold til tidligere studier	22

4.1	Utforming av undersøkelsen.....	24
4.1.1	Tilstedeværelse	24
4.1.2	Fysisk kontakt	26
4.1.3	Fremvisning av følelser	27
4.1.4	Omsorgshandlinger.....	28
4.1.5	Tilleggs kategorier	31
4.1.6	Bilder og tekst	32
4.2	Utvalg	34
4.2.1	Kulturrådets innkjøpsordning.....	34
4.2.2	Tidsramme, aldersantydning og andre kriterier	34
4.2.3	Dyrepappaer og alternative pappaer.....	36
4.2.4	Liste over bøkene	37
4.3	Hypotese.....	39
5	Resultater	40
5.1	Tilstedeværelse	40
5.2	Fysisk kontakt	42
5.3	Fremvisning av følelser	43
5.4	Omsorgshandlinger.....	43
5.5	Kjønnsbalanse - forfattere og illustratører	45
6.	Diskusjon	46
6.1	Sammenligning i store trekk	46
6.2	Forskjeller mellom min studie og de andre	46
6.3	Hvordan bildebokforeldrene utøver fysisk omsorg	47
6.4	Mange aleneforeldre	48
6.5	En tilstedeværende pappa	49
6.6	Spor av tradisjon og stereotypiske trekk.....	50
6.7	Funnene sett i sammenheng med empiriske funn om faktiske foreldre i samtiden.....	51
6.8	Eksempler på bildebokpappaer	53
6.8.1	Tre typer pappaer	54
6.8.2	Den omsorgsfulle pappaen	54
6.8.3	Den strevende pappaen	65
6.8.4	Den udefinerte pappaen.....	72
7.	Avslutning.....	75

7.1 Konklusjon.....	75
7.2 Videre forskning.....	77
Litteraturliste	78

1 Innledning

I en nylig episode av den populære podkasten *Tore og Haralds podkast* der komikerne Tore Sagen og Harald Eia blant annet snakker om hvordan mennesker i dagens samfunn kommuniserer med hverandre, påstår Eia at folk i dag er for flinke til å pakke ting inn når det heller trengs ærlighet. Da kommer Sagen med et motsvar om at man trenger begge deler: «kanskje du vil ha en tøff mor og en omsorgsfull og kjærlig far som duller og ...», hvorpå Eia bryter inn og sier «bytter om på kjønnsrollene nå?», hvorpå de bryter ut i latter, og Sagen poengterer at det ikke var bevisst fra hans side (Sagen & Eia, 2022). Denne latteren kommer fra to menn som har vokst opp med foreldre som tilhørte det vi nå kaller besteforeldregenerasjonen, men som selv har blitt foreldre i en tid der synet på foreldre og kjønnsroller har endret seg. Eia spøker så med at kanskje Sagen kommer til å bli belønnet med en pris for dette utsagnet, og antyder med andre ord, slik jeg leser det, at Sagen er i takt med tiden når han bytter om på de klassiske forestillingene om mann og kvinne, om far og mor.

Det er en kjent sak at synet på papparollen sammenlignet med mammarollen har vært i stor utvikling det siste århundret. Tidligere hersket det en forestilling om at mors plass var først og fremst i hjemmet, mens man nå kan se at den moderne tankegangen rundt dette er annerledes, i det minste i denne delen av verden. Psykologen Hanne Haavind skriver at «vi som kultur har bygget en modell for moderne foreldreskap der to foreldre kan være praktisk engasjert og følsomt involvert sammen», og fremhever videre at det er «tydelig at forestillingene om hva som gjør en mann til en god far er endret» (Haavind, 2006).

Foreldre skal i dag ideelt sett være likestilt både med tanke på karriere og i det å være omsorgsperson for sine barn. Sosiologene Berit Brandth og Elin Kvande kobler utviklingen opp mot den nordiske modellen, der kjønnslikestilling er et av de sentrale kjennetegnene. «Velferdsstatens politikk for å lette arbeid-familietilpasningen for

foreldre har både i Norge og i andre nordiske land hatt fokus på likestilling mellom foreldre som virkemiddel», skriver de (Brandth & Kvande, 2013, s. 20).

I Norge kan man se sporene av denne utviklingen mot et likestilt samfunn i et kjønnsperspektiv i form av innføringen av fedrekvoten i 1993 som opprinnelig var på fire uker, mens den i dag er på 15 uker, noe som er en betydelig størrelse sammenlignet med resten av verden. EU innførte fedrekvote for alle medlemsland i 2019 som sikrer fedre minst ti betalte fridager. Man kan med andre ord lese ut av dette at Norge er et av foregangslandene når det gjelder hvordan man ser på likestilling mellom foreldre i oppdragelsen av barn. Jeg er nysgjerrig på om dette også kan gjenfinnes i hvordan foreldrerollen balanseres mellom kjønnene slik vi får denne rollen formidlet i bildebøker for barn. Bildebøker er gjerne barnas første møte med litteratur - det er det mediet som blir hyppigst lest for de minste barna. Som Agnes-Margrethe Bjorvand skriver, handler bildebøkene «i stor grad om utsnitt av verden som disse [barna] kan kjenne seg igjen i - følelser og verdensbilder som er innenfor eller ligger nært opp til disse barnas erfaringshorisont» (Bjorvand, 2012 s. 70). Naturlig nok vil da foreldre ofte ha en sentral plass i slike bøker.

«By observing adult men and women, boys and girls will learn what will be expected of them when they grow older. They are likely to identify with adults of the same sex, and desire to be like them» (Weitzman et. al, 1972, s. 1139), skrev Leonore Weitzman og hennes medforfattere i en velrennomert studie fra 1972 av fremstillingen av kjønn i barnebøker og hvordan det påvirker leseren. Dette er en viktig grunn for hvorfor en slik studie av hvordan foreldrerollen fremstilles i dagens bildebøker er relevant. Weitzmans undersøkelser av bildebøker fra 70-tallet viste for øvrig en gjennomgående trend i at kjønnsstereotyper ble opprettholdt gjennom fremstillingen av mødre som kun egner seg som hjemmeværende mødre og fedre som er fraværende og er opptatt med yrkeslivene sine (Weitzman, 1972).

Min interesse for dette temaet ble trigget da jeg ble gjort oppmerksom på to tidligere studier av det samme emnet som ble gjennomført i henholdsvis USA og England, publisert i 2005 og 2011. Disse studienes funn har mye til felles med funnene i Weitzman et. al sin studie fra 1972, selv om over 30 år har passert i tiden mellom dem. Det viste seg at faren fortsatt var en fraværende person i barnas oppvekst slik

den ble skildret i et stort materiale av bildebøker fra 2000-tallet. Jeg vil komme nærmere inn på hver av disse undersøkelsene senere.

Dette frembrakte min nysgjerrighet rundt hvordan situasjonen er i dag på dette feltet, og da i det moderne Norge. Avstanden i tid skulle tilsi at man i dag har kommet lenger - at bildet som tegnes burde være et helt annet enn det man så i 1972 og også på 2000-tallet i de engelsktalende landene. Dette sett i lys av hvordan den politiske situasjonen er og har vært i Norge med tanke på fokuset på viktigheten av pappaens aktive tilstedeværelse i barnas liv.

1.1 Problemstilling

- Hvordan fremstilles papparollen i dagens bildebøker for norske barn?

1.2 Forskningsspørsmål

- Er det forskjeller mellom kjønnene når det gjelder hvordan foreldre utøver sine omsorgsroller overfor barna i disse bøkene?
- Kan vi se spor av stereotyper? I så fall på hvilke måter?
- Hvordan er de norske bildebokfedrene sammenlignet med de engelske og amerikanske fra tidligere undersøkelser?

1.3 Motivasjon

At jeg skulle velge dette temaet var på ingen måte gitt, ettersom jeg ikke hadde mye kunnskap om bildeboklitteratur fra før av. Jeg har heller ingen erfaring med å lese slike bøker for barn, og er ikke pappa selv. Samtidig bar jeg på en nysgjerrighet for feltet, og hadde et ønske om å bli bedre kjent med denne verdenen og hvordan dagens bildebokforfattere utøver kunsten sin. Etter hvert som jeg begynte å jobbe med masteroppgaven, fikk jeg tilfeldigvis deltidsjobb i barneavdelingen på Drøbak bibliotek, noe som på ingen måte la en demper på min nyvunne interesse for dette

området av litteraturen. Foreldreperspektivet synes jeg er spennende fordi det er et tema som har vært i stor utvikling. Dette skiftet fra besteforeldregenerasjonen til min egen foreldregenerasjon synes jeg er interessant, og jeg har personlig erfaring med hvordan dette har gjenspeilet seg i min egen familie. Min farfar var for eksempel ikke særlig delaktig i husarbeid og matlaging, noe min far derimot har vært i stor grad.

2 Teorigrunnlag

2.1 Bildebokteori

2.1.1 Hva er ei bildebok?

Jeg mener det er relevant for min problemstilling å ha en grunnleggende innsikt i bildebokas natur og hva som er dens kjennetegn. Det vil også kunne gjøre det lettere for meg å analysere bøkene, selv om jeg i større grad vil knytte analysen til et kjønnsperspektiv, snarere enn hva slags litterære virkemidler som står på spill.

Tone Birkeland og Ingeborg Mjør skriver blant annet om bildebøker for de minste barna i sin bok *Barnelitteratur - sjangrar og teksttypar*, og de skiller mellom pekebøker som først og fremst er ment for barn under 3 år og småbarnsbildeboka som er den typen bildebok som etterfølger pekeboka og som innehar en større grad av narrativitet (Birkeland & Mjør, 2013). Agnes-Margrethe Bjorvand og definerer bildeboka slik: «Ei bildebok er ei bok med ett eller flere bilder på hvert oppslag som i kombinasjon med andre modaliteter uttrykker en estetisk helhet» (Bjorvand, 2012, s. 70), som er en definisjon jeg velger å legge til grunn for hva jeg omtaler som ei bildebok i min oppgave.

2.1.2 Småbarnsbildeboka

Det er småbarnsbildeboka som hovedsakelig er den type bildebok som bøkene i min undersøkelse kan kategoriseres som, selv om et par av dem også kan omtales som pekebøker. Jeg vil derfor fokusere på småbarnsbildeboka, og hva som kjennetegner den i denne teoridelen. I småbarnsbildebøkene kombineres som oftest ord og bilde, og de inneholder fiktive fortellinger.

Lesaren må no interessere seg for og helst sympatisere med hovudpersonen i boka, anten det er eit barn, eit dyr eller ein leiketøysfigur. Forteljingar utspelar

seg langs ein tidsakse og handlar gjerne om ei utflykt, eit lite prosjekt, eit besøk eller eit møte (Birkeland & Mjør, 2013, s. 96).

Det er også ofte en liten komplikasjon som oppstår i løpet av boka knyttet til hovedpersonens handlinger som løses innen bokas slutt.

Den danske litteraturforskeren Nina Christensen har delt inn småbarnsbildebøkene i tre kategorier: «minimale narrativer», «de første konfliktene: minimal dramatik» og «den emosjonelle konflikten». Førstnevnte kategori omfatter de bøkene hvor handlingen ikke tilbyr dramatiske høydepunkt, konflikter eller vendinger, men heller forteller om de hverdagslige hendelsene i et barns liv, for eksempel fra å stå opp om morgenen, leke, lese bok, spise middag og til å legge seg om kvelden, uten at noe unormalt skjer. Bøkene i den andre kategorien kan ha et uforutsett element i handlingen som skaper en konflikt, men bare i liten grad, altså noe helt harmløst. Mjør og Birkeland eksemplifiserer dette med boken *Tulla og bollene* (2004) der mormoren til Tulla brenner seg på ovnen. I bøker som skildrer den emosjonelle konflikten er det gjerne et barn som er hovedperson som på ulike måter utfordrer sine nærmeste. Barnet har vilje, interesser og temperament. Plott og spenningskurve er til stede i disse bøkene. Mjør og Birkeland poengterer at fra treårsalderen «møter barn bildebøker og andre litterære former som er meir komplekse i struktur og tematikk og i samspelet mellom ord og bilde (ikonotekstar)» (Birkeland, 2013, s. 96-99).

2.1.3. Ikonotekst

Bjorvand skriver at for barn som ikke har utviklet egne leseferdigheter, er bruken av bilder sentral. Hun sammenligner barnas opplevelse med å bli lest for med den opplevelsen de får gjennom å se på tv, gjennom at det i begge situasjoner er bilder og en fortellerstemme som sammen står for sanseinntrykket. Et sentralt begrep innenfor bildebokteorien er ikonotekst, dette handler om samspillet mellom bildet og tekst og hva som skjer når disse to modalitetene kombineres. Bilde og tekst skaper en felles helhet, og leserens interaksjon med boka påvirkes av begge deler. Bjorvand poengterer også, basert på den svenske litteraturforskeren Kristin Hallberg, at «vi som lesere (eller barn som blir lest høyt for mens de ser/leser bildene) er en del av

ikonoteksten ved at vi kan fylle de åpne rommene som er i verbalspråket og bildene vi leser, for verbalspråket og bildene i ei bildebok vil aldri kunne si alt» (Bjorvand, 2012, s. 71).

2.1.4 Pappaen til Albert Åberg - en foregangsfigur

Når man skriver om pappaer i bildebøker for barn, er det vanskelig å komme utenom å nevne bøkene om Albert Åbert (på svensk Alfons Åberg) skrevet av Gunilla Bergström. Selv om disse bøkene stammer fra Sverige har de som kjent også gått sin seiersgang i Norge helt siden 70-tallet og frem til i dag. Albert lever sammen med sin pappa som heter Bertil, og det er ingen mamma med i bildet. På den måten kan vi si at Bergströms fremstilling av familien i disse bøkene var forut for sin tid i og med at de brøt med samtidens oppfatning av hva en familie ideelt sett skulle være. Sandra Falkhäll og Cahtrine Persson poengterer dette i sin studie om hvordan normer og verdier formidles i Åberg-bøkene slik: «Ett exempel på hur normer har förändrats är att det förr var vanligt med en kärnfamilj bestående av en mamma, en pappa och barn. Idag är det inte märkligt med frånskilda föräldrar, ensamstående, eller samkönade föräldrar» (Falkhäll & Persson, 2016, s. 3), og de setter dette senere i sammenheng med at «Alfons pappa med största sannolikhet är ensamstående. Det är han som får utföra alla sysslor och ha hela ansvaret för Alfons välmående. Detta går emot heteronormen eftersom det inte är det «normala»» (s. 22). Bildet vi har av kjernefamilien har altså forandret seg mye det siste århundret, og det har også synet på foreldrenes omsorgsroller gjort. I det neste teorikapitlet vil jeg se nærmere på denne historiske utviklingen.

2.2 Kjønnteori

2.2.1 Norske foreldre i et historisk kjønnsperspektiv

2.2.1.1. 1920-1970: Husmorens tidsalder

Jørgen Lorentzen, litteraturviter og kjønnsforsker, omtaler perioden mellom 1920 og 1970 som ekteskapets høytid og husmorens tidsalder. «Ekteskapet og husmoren var på topp, men faren glimret med sitt fravær» (Lorentzen, 2012, s. 85). Det hersket en forestilling om at faren ved å være i jobb utførte sine forpliktelser overfor familien, og om at moren skulle konsentrere seg om det arbeidet som knyttet seg til hus, barn og familie. Historiker Hilde Gunn Slottemo beskriver 50-tallet som husmor- og forsørgersamfunnets høydepunkt.

I denne perioden var idealet kjønnsarbeidsdeling: Gifte kvinner skulle være husmødre, mens deres ektemenn skulle ha lønnet arbeid som gjorde det mulig å forsørge kone og barn. Denne familieforsørgelsen ble sett på som en klar maskulin plikt, og var av mennene begrunnet som en omsorgshandling overfor familien (Slottemo, 2009).

Endringen som har skjedd i synet på mor og fars rolle fra denne perioden frem til i dag er så voldsomme at de fleste i nåtidens generasjon vanskelig kan forestille seg hvordan deres besteforeldre maktet å slå seg til ro med denne ansvarsfordelingen (Lorentzen, 2012, s. 80). De svært populære husmorbøkene som ble utgitt i denne perioden gir et tydelig bilde av hvordan man så kvinnerollen på den tiden, og handlet eksempelvis om forlovelse, ekteskap, familieliv og hvordan huset skulle innredes. Mannen var svært lite tilstedeværende i disse bøkene, nesten alt fokuset lå på husmoren og hvordan hun rådet over den verdenen som befant seg innenfor hjemmet (s. 86).

Det begynte etter hvert å komme kritikk mot dette skillet mellom mann og kvinne med tanke på omsorgsroller, tidligst fra forskere på 50-tallet. Barnepsykologen Åse Gruda Skard som argumenterte for at mannen hadde en betydning for barna i hverdagen og omsorgen for dem, og sosialpsykologen Harriet Holter som angrep både kvinne- og

mannsidealet, og mente man burde fjerne de polariserte kjønnsrollebegrepene og gi rom for begge kjønn til å være mennesker med ulike behov som ikke nødvendigvis har sammenheng med hvilket kjønn de tilhører (s. 95-96). Det er senere blitt gjort funn på at en stor andel av de barna som ble født i husmorperioden har et distansert forhold til sine fedre (s. 97).

2.2.1.2 Mot likestillingens tid

Det var først på slutten av 60-tallet og utover 70-tallet at utviklingen skjøt fart i form av et ungdomsopprør mot disse tilstivnede familieformene; menn begynner å delta under fødslene og de ville være med igjen i *familien*. Kvinnene på sin side gjorde opprør mot sin livsbegrensende husmortilværelse og marsjerte i gatene (s. 98). Per Are Løkke skriver i sin bok *Farsrevolusjonen - fedre og maskulinitet i en ny tid* at «1970 markerer begynnelsen på en ny tid i vesten: Likestillingens tid.» Det blir en endring i hvordan man tenker om kjønn – «mange gifte kvinner med barn begynner å ta seg fast lønnet arbeid, feminismen krever omstrukturering av familieliv, arbeidsliv og velferdsstat» (Løkke, 2000, s. 51). Synet på farsrollen ble endret i takt med at kvinner kom i arbeid, og man gikk bort ifra den tidligere oppfatningen om at far først og fremst var en som skulle forsørge familien gjennom jobb. Idealet av den nye type faren, omsorgsfaren blir beskrevet slik:

Nå åpnes det tvert imot opp for en far som samarbeider med mor, som både ønsker og begynner å innta selvstendige oppgaver overfor det nyfødte barnet. Det er en far som legger vekt på likheten mellom mødre og fedre, og som ikke er redd sine ømme og feminine sider. Det er en far som føler omsorg og bekymring for sine barn, og som liker å følge barnet i det daglige livet (Løkke, 2000, s. 52).

Farskap og papparollen ble på 1980-tallet tatt inn i den politiske varmen og ble en del av den nye likestillingspolitikken, noe som kulminerte i innføringen av fedrekvoten i 1993. Det begynte for første gang å komme pappabøker på 90-tallet som skulle være til hjelp for fedre som ønsket å være nært knyttet til barna sine fra begynnelsen av. Den første boka kom i 1990, og tittelen var *Når menn blir fedre - et knallhardt forsvar for myke verdier* - en tittel som signaliserer tydelig hva den nye agendaen er når det

gjelder farskap, og det kom mange flere bøker av denne typen utover 90-tallet (Lorentzen, 2012, s. 121).

2.2.1.3 En ny type pappa

Studier på 90-tallet og fremover viste at den nære relasjonen til barna var blitt mye viktigere for unge fedre sammenlignet med hvordan det var for generasjonen før. Denne utviklingen kunne sees i sammenheng med at forholdene mellom mor og far ikke lenger var like selvsagte. Kvinnen var ikke lenger avhengig av mannen økonomisk, noe som førte til at det følelsesmessige fundamentet i parforholdet og utviklingen av det fikk en viktigere plass, og dermed ble det også større rom for at man kunne gå fra hverandre. Relasjonen til barnet som noe livsvarig og stabilt fikk derfor ny verdi. Flere studier av middelklassefedre viste at det hadde vokst frem en ny type maskulinitet, forsørgermaskuliniteten ble avløst av en mer nærværende maskulinitet (Lorentzen, 2012).

Åse Røthing og Helene Aarseth skriver at «et sentralt trekk i disse studiene er at de unge mennene gir uttrykk for at de utformer relasjonen til barna sine på en grunnleggende annen måte enn deres egne fedre gjorde, først og fremst ved at de opplever seg selv som mer nærværende i barnas liv, fysisk og mentalt» (Røthing & Aarseth, 2006, s. 174). De påpeker videre at dette underbygges av studier av menn og kvinners tidsbruk i familien, hvor resultatene viste en jevn økning når det gjaldt hvor mye tid fedre brukte på å gi omsorg til sine barn og en tilsvarende jevn nedgang for mødrene, altså hadde utviklingen startet å bevege seg i en retning mot en mer likestilt omsorgsrolle mellom kjønnene. «Psykologiske anbefalinger om at foreldre må formidle klare og tydelige kjønnsroller til barna sine, er gått ut på dato. Ingen fagfolk uttaler lenger at far først blir viktig når ungen er blitt eldre», skrev Haavind (Haavind, 2006). Det nye synet på farsrollen er at han kan gjøre det samme som mor, og at han skal gjerne tidlig lære barnet å kjenne. Videre fremhever hun hvordan viktigheten av det emosjonelle båndet mellom far og barn har trådt frem:

Utviklingen av et mer følsomt foreldreskap er et viktig bidrag til at det direkte arbeidet med barna også oppleves som meningsfullt for menn som fedre. Den praktiske omsorgen for de minste henter definitivt ikke sitt meningsinnhold fra

omgang med varm grøt og våte bleier, men fra opplevelsen av kontakt og utveksling med den lille. Det er dette som går igjen når begeistrede fedre deler sin omsorgsglede med andre (Haavind, 2006).

2.2.1.4 Fedrekvoten

Fedrekvoten ble som tidligere nevnt innført i 1993 og har blitt utvidet flere ganger siden da. Den ble blant annet begrunnet slik: «For å styrke farens plass i barnets liv, er det viktig at han allerede det første leveåret deltar i barneomsorgen. En del av foreldrepermisjonen bør derfor forbeholdes faren» (Meld. St. 20. (1988-89), s. 32). Fire uker av den totale fødselspermisjonen ble øremerket fedre, de måtte være hjemme på fulltid en hel måned for at den skulle gjelde. Fedrekvoten ble en suksess og de fleste fedre tok den i bruk ganske så snart etter den var innført (Brandth & Kvande, s. 71, 2003). Fra 2005 til 2013 ble den utvidet fra fire til 14 uker. Den ble redusert til 10 uker i 2014 ved regjeringsskifte, men så igjen utvidet i 2018, og da til 15 uker, som er det antallet den ligger på i dag. Man så at ved å gi foreldre mer valgfrihet, så resulterte det i en tendens til at fedrene lot være å ta disse ekstra ukene fri (Ellingsæter, 2018, s.10). Vel å merke er fedrekvoten mer fleksibel i dag, man kan for eksempel dele den opp og ta den på deltid kombinert med deltidsarbeid (Brandth & Kvande, 2014).

2.2.1.5 Statistiske funn fra SSB

Det er også blitt gjort empiriske funn som støtter opp under hvordan utviklingen mot et mer likestilt samfunn beskrives. Statistisk sentralbyrå har publisert rapporter om hvordan norske kvinner og menn lever livene sine på forskjellige arenaer, den siste kom ut i 2018 og er titulert *Dette er kvinner og menn i Norge*. Blant annet ser de på utviklingen fra 1970 til 2010 når det gjelder hvor mye tid kvinner og menn har brukt på husholdsarbeid. «Mens kvinner i alderen 16-74 år i 1971 brukte nærmere seks timer per dag til husholdsarbeid, brukte de i 2010 noe under fire timer per dag» (Statistisk Sentralbyrå, 2018, s. 22). Videre skriver de om mennenes innsats på dette området at «tid brukt på husholdsarbeid blant menn har i samme periode økt med omtrent tre kvarter, til tre timer i 2010. Økningen skyldes hovedsakelig at flere menn,

i alle aldre, tar del i slikt arbeid nå enn tidligere». De kan også rapportere om lignende utvikling hva angår småbarnsforeldre og deres tidsbruk, selv om det fortsatt finnes en liten forskjell mellom kjønnene.

Mødre i småbarnsfasen (barn 0-6 år) bruker mer tid til husholdsarbeid og mindre tid til yrkesarbeid enn småbarnsfedre. Likevel er kjønnsforskjellene i denne livsfasen blitt betydelig mindre med årene, da småbarnsfedre bruker mer tid til husholdsarbeid og mindre til yrkesarbeid enn før, mens småbarnsmødre har endret sin tidsbruk i motsatt retning (s. 22).

2.3 Maskulinitet

Maskulinitet er et begrep som er interessant å trekke frem i tilknytning til det å utforske papparollen. I Store norske leksikon sine respektive definisjoner av maskulinitet og femininitet trekkes det frem egenskaper som tradisjonelt blir forbundet med disse kjønnslige dimensjonene. Typisk for det maskuline er egenskaper som dristighet, påståelighet, dominans, mens følsomhet og evne til omsorg blir knyttet opp mot femininitet. Det påpekes også at «mens en del av disse egenskapene antas å ha tilknytning til biologiske kjønnsforskjeller, vil svært mange være bestemt ut fra forskjeller i oppdragelse og rolleforventninger, og variere fra kultur til kultur» (Store norske leksikon, 2019). Den første delen av definisjonen på maskulinitet med de tilknyttede egenskapene kan utfordres, og man ser ikke lenger nødvendigvis på maskulinitet som noe som er statisk.

R. W. Connell som er en australsk samfunnsviter lanserte en av de mest siterte teoriene om maskulinitet, og hun var den som kom med begrepet "hegemonisk maskulinitet". Kjønnsforsker Fredrik Langeland og Anette Schjerpen Hoel fra Bufdir skriver om Connells teorier i et samtidsperspektiv i tidsskriftet *Sosiologen*, og de summerer her opp hva Connell mener med hegemonisk maskulinitet: «Connell hevder at det eksisterer en hegemonisk maskulinitet som bidrar til å legitimere og reprodusere de sosiale relasjonene som opprettholder enkelte menns dominans over

andre menn, og som igjen bidrar til at menn som gruppe har mer økonomisk og symbolsk kapital enn kvinner» (Langeland, 2016).

Denne teorien har imidlertid blitt utfordret i nyere tid. Hearn et. al skriver om de nyere tendensene i maskulinitetsforskningen, og oppsummerer at «[...] much research has critically reviewed dominant forms of manliness and explored alternative constructions» (Hearn, 2012). Marie Nordberg var en svensk etnolog som forsket mye på maskulinitet, og i sin studie av menn i typiske kvinneyrker skrev hun at det også finnes en annen type maskulinitet - en maskulinitet som er mer fleksibel, og som gir rom for at egenskaper eller personlighetstrekk som tradisjonelt sett har blitt sett på som «kvinnelige» gjerne eksisterer side om side med de «mannlige» i en og samme person (Nordberg, 2005).

3 Tidligere forskning

3.1 Studier av pappaer i bildebøker

Det har som tidligere nevnt blitt gjort undersøkelser av hvordan papparollen fremstilles i bildebøker for barn i henholdsvis USA og England, hvor bøker utgitt i de respektive landene har blitt analysert. Det er da to konkrete studier jeg refererer til. Den amerikanske studien ble publisert tilbake i 2005 og den engelske i 2011. Studier som omhandler kjønn og portrettering av dem i barnelitteratur er det mange av, men det er ikke mange som tar for seg foreldrerollen spesifikt og hvordan den arter seg kjønnene imellom.

3.1.2 *Gender Role Stereotyping of Parents in Children's Picture Books: The Invisible Father*

Etter å ha analysert et materiale på 200 bildebøker, kom de amerikanske sosiologene David A. Anderson og Mykol Hamilton frem til at papparollen var nokså usynliggjort i denne litteraturen, det vil si at de var underrepresentert, og i tilfellene hvor pappaen faktisk var til stede så var han portrettert som tilbaketrukket og ineffektiv i rollen. 30 av de 200 bøkene som ble undersøkt var prisvinnende bøker, mens resten av bøkene var plukket fra bestselgerlister fra 1999-2001. I de konkrete analysene av det store materialet delte de inn i kategorier over ulike situasjoner som forekommer i bøkene som involverer foreldre på ulike måter og hvor ofte de inntreffer. Disse situasjonene omfattet enten at mor eller far opptre sammen med den andre forelderen, sammen med sønn, datter eller begge samtidig, eller om mor eller far blir nevnt av sønn, datter, hvilket som helst barn, eller hvem som helst. Pappaen scorer på generell basis lavere enn moren og er på den måten en mindre

viktig karakter i dette store bildet disse bildebøkene representerer (Anderson & Hamilton, 2005).

De så også på antall ganger barn i forskjellige aldre i bøkene blir gitt omsorg (oversatt fra engelske «nurtured») i løpet av bøkene av de forskjellige foreldrefigurene, det vil altså si forskjellige omsorgshandlinger som gjerne innebærer fysisk kontakt med barnet - dog ikke utelukkende, ettersom det å snakke med barnet og mate barnet også er blitt registrert (i tillegg til de fysiske handlingene å ta på, bære, klemme og kysse barnet). De skilte da mellom barn som var på baby-stadiet og barn som var forbi baby-stadiet. De fant at i tilfellene der barna ikke var på det tidligste stadiet, var det minst dobbelt så mange tilfeller av at det var mødre som stelte med barna sammenlignet med hvor mange ganger fedrene gjorde det. Når det gjaldt barn på baby-stadiet, var mødre fremstilt som denne handlende omsorgspersonen ca. tidobbelt så mange ganger (s. 148).

Forskerne undersøkte også hvor ofte ulike omsorgshandlinger blir gjort av henholdsvis far og mor, og det viste seg at for eksempel det å kysse eller mate barnet kun ble gjort av mor, og det å snakke med eller bære babyen var også nesten utelukkende forbeholdt det kvinnelige kjønn (s. 149). En av hypotesene til forskerne forut for studien var at de forventet at fedrene ville være fremstilt som mer disiplinerte overfor barna og at de ville snakke mer om penger enn mødre, noe som imidlertid ble motbevist av resultatene - tvert imot viste mødre oftere sinne og disiplinering enn fedrene gjorde (s. 148). I Anderson og Mykols gjennomgang av tidligere forskning, så trakk de frem et poeng basert på resultat fra flere studier, nemlig at portretteringer av kjønn som samsvarer med etablerte stereotypier vil påvirke lesernes holdninger og oppførsel. Barnelitteratur har blitt funnet å være en viktig bidragsyter med tanke på hvilke holdninger man overfører til nye generasjoner (s. 145). Dette resonnerer med sitatet fra Weitzman jeg trakk frem i innledningen.

3.1.2 Invisible or Involved Fathers? A Content Analysis of Representations of Parenting in Young Children's Picturebooks in the UK

Forskerne i den engelske studien fra 2011, Matthew Adams, Carl Walker og Paul O'Connell, som også er sosiologer, fremhever det samme aspektet og henviser til en

rekke tidligere studier som har funnet at representasjoner av mannlige og kvinnelige karakterer i populærkultur kan ha betydelig påvirkning på barns oppfatning av kjønnsroller og deres selvbylde. De valgte ut litteratur fra ett år (2008) som materiale for sin undersøkelse, og de så kun på bøker som hadde aldersantydningen 0-5 år oppgitt, i tillegg til at de utelukket bøker som ikke hadde illustrasjoner av foreldrefigurer. Deres endelige utvalgte sett med bildebøker som skulle legges under lupen inkluderte 60 i antall. Når det gjaldt selve undersøkelsen tok de utgangspunkt i Anderson og Hamilton sin undersøkelse fra 2005, og utvidet den i visse henseender, nærmere bestemt at de spesifiserte ulike måter foreldrene ga omsorg til barna - forskjellig grad av fysisk kontakt (Adams et. al, 2011, s. 4-6).

Funnene bekreftet delvis hypotesen om at mødre ville opptre oftere sammen med barna enn fedrene. Situasjoner der mor var sammen med sønn fant sted tre ganger så ofte som at fedrene var det. Forskjellen var dog ikke nevneverdig til stede i tilfellene der det var parenes *datter* som optrådte i situasjoner med bare én av foreldrene. Forskerne teoretiserer at dette kan ha med å gjøre at det tidligere var blitt gjort funn som tydet på at jentekarakterer ikke blir like ofte skrevet om som guttekarakterer. Adams et. al gjorde også en observasjon av at mødre var vesentlig oftere plassert i og rundt hjemmet sammenlignet med fedrene. Deres hypotese videre var at de ville være en forskjell i type fysisk kontakt foreldrene utviste overfor sine barn - de så for seg at mødre ville være overrepresentert i typiske omsorgssituasjoner og fedrene i situasjoner med lek. Det viste seg imidlertid at det ikke var noen tydelig forskjell her, men mødre var vel å merke på generell basis mye hyppigere sett sammen med barna i slike situasjoner enn fedrene. I det store og det hele var funnene i deres undersøkelse svært samsvarende med funnene i Anderson og Hamiltons undersøkelse fra 2005, noe de to engelske forskerne eksplisitt skriver selv. De oppsummerer det slik:

Fathers were significantly less likely to appear than mothers, to be mentioned by characters or narrators, to appear with their children, to appear in or around the home, to be involved in physical contact with them, to be portrayed as expressing any emotion, or to be involved in any kind of domestic activity (s. 11).

3.1.3 *Skägg, skjorta och portfölj. En studie av hur pappor gestaltas i 30 stycken bilderböcker från 2000-talet.*

Det ble også gjort en undersøkelse på det samme temaet i Sverige i en masteroppgave fra 2009 ved Lunds Universitet. Det var studenten Karin Nilsson som sto bak studien, der hun undersøkte hvordan pappaene var fremstilt i 30 bildebøker. Hun har en litt annerledes vinkling i form av at hun ser på fedrene isolert og ikke i forhold til mødrene. Bøkene hun fant var også preget av dette i form av at mødre stort sett ikke var med i bøkene, det var for det meste fedre som hadde omsorgen for sine barn alene.

Hun inkluderte også et aspekt i sin studie som den amerikanske og engelske studien ikke forholdt seg til, nemlig hvordan disse pappaene var fremstilt rent illustrativt, altså hvordan de var tegnet og hvilke ytre trekk de hadde fått, som for eksempel om de hadde skjegg, briller eller et muskuløst utseende. Nilsson så også på hvordan de oppførte seg, slik jeg har gjort med de norske bildebokpappaene i min studie, og hun fant at pappaene i nokså stor grad kunne bli observert lekende med barna sine. Man kunne se 14 av de 30 pappaene gjøre dette, da i enten aktiv eller passiv form. Det viste seg også at de gjorde husarbeid, vasket og laget mat, men det var på den annen side ikke noe man kunne observere spesielt ofte - vasking og renhold, som var den vanligste husholdsystemen i bøkene samlet sett, ble kun gjort av 4 av 30 pappaer (Nilsson, 2009, s. 23).

En annen observasjon Nilsson gjorde var at fedre relativt sett oftere lekte med barn som var gutter, og trøstet og viste omsorg oftere for barn som var jenter. Leken ble oftest gjort i form av en sport, og barnet som sporten ble utøvd sammen med var i fire av fem tilfeller gutter (s. 22). Den kjærlige omsorgen forekom vel å merke kun i tre bøker, og to av tre barn var jenter, så det er ingen tydelig tendens med tanke på at forekomsten var såpass lav. Kategorien for kjærlig omsorg fikk betegnelsen «tröstar/kramar», og det er vanskelig å bedømme ut ifra teksten hennes hva som utgjorde betingelsene for at en omsorgshandling skulle bli registrert innenfor denne kategorien, ettersom det tross alt finnes flere nyanser av kjærlig berøring og å utvise emosjonell omsorg. Det var samlet sett 13 jenter og 8 gutter i bøkene, far og datter var altså den vanligste konstellasjonen av forelder og barn.

3.1.4 «Den ungen er eit troll, seier mamma». Fremstillinger av foreldrerollen i ni norske bildebøker utgitt mellom 1980 og 2010.

Tonje Sagstad Imeland undersøkte i sin masteroppgave i nordisk litteratur fra 2018 hvordan foreldrerollen er fremstilt i ni norske bildebøker utgitt mellom 1980 og 2010. Denne oppgaven har mange likhetstrekk med min egen, først og fremst når det gjelder selve temaet hun undersøkte. Hun er den eneste som har forsket på de norske forholdene som gjelder denne tematikken. Men der hun ønsket å se det i et historisk perspektiv, ønsker jeg hovedsakelig å se hvordan forholdene utspiller seg i samtiden. Hun valgte også å konsentrere seg om et relativt begrenset utvalg bøker, altså ni i antall, noe som etter mitt syn gjør det vanskelig å komme med betraktninger om hvordan foreldrerollene er fremstilt i det store bildet. Derfor mener jeg min studie skiller seg tydelig fra Imelands studie ved at jeg analyserer et større antall bøker enn det hun gjorde, og der hennes anlegger et historisk perspektiv, har jeg valgt et samtidsperspektiv for min studie.

Analysen min av bøkene blir mer overflatisk i den grad jeg ikke kan gå like mye i dybden som jeg kunne gjort med et mindre antall bøker, men samtidig gir den også bedre grunnlag for å uttale seg om den store helheten som de norske bildebokutgivelsene utgjør, som er mitt hovedmål med studien. Imeland poengterer også selv i sin analyse av funnene at det er problematisk å komme med generelle betraktninger grunnet avgrensningene hun har gjort, men hun ser en tydelig tendens i bøkene hun har analysert at faren er mer til stede enn moren, og hun teoretiserer at dette kan ha med å gjøre at tanken om likestilling har stått sterkt i Norge de senere tiårene (Imeland, 2018, s. 75-76).

Hun fant også at måten foreldrene viste omsorg på var uten tydelige forskjeller mellom mor og far, og at de begge utførte handlinger som tradisjonelt var forbundet med det motsatte kjønn (s. 76). Hun har også identifisert en viss utvikling gjennom de tre tiårene, ettersom 80-, 90- og 2000-tallet er jevnbyrdig representert i antall bøker, men hun poengterer også her at man ikke kan uttale seg om dette uten visse forbehold relatert til det begrensede utvalget bøker i studien hennes. 80-tallet var preget av at det ble brutt med forventninger og stereotyper knyttet til foreldrerollen,

og det var gjerne bare én forelder som var i fokus eller til stede. Bøkene fra 90-tallet var mer varierte i fremstillingen av foreldrerollene, men også her var det i to av bøkene kun én forelder til stede. I bøkene fra 2000-tallet fant hun at det var i stor grad fremstillinger av dysfunksjonelle familier og vanskelige temaer, der foreldrene var fraværende overfor barna og ikke ga dem den omsorgen de trengte (s. 78-79).

3.1.5 Parental role portrayals in twentieth century children's picture books: more egalitarian or ongoing stereotyping?

En annen studie som er verdt å trekke frem ettersom det samme temaet er blitt undersøkt, er den som de tre amerikanske sosiologiprofessorene Amy L. DeWitt, Cynthia M. Cready og Rudy Ray Seward publiserte i 2016, der de undersøkte fremstillingen av foreldre i bildebøker i det 20. århundre. De anla altså et mer historisk perspektiv, og så på hvordan kjønnsrollene hadde utviklet seg i bildebøkene. De fant imidlertid at det ikke hadde vært noen merkbar utvikling å spore i løpet av disse hundre årene, og at foreldrene ble i det store og det hele fremstilt i tråd med tradisjonelle oppfatninger, der moren var den som var mest aktiv når det gjaldt å gi omsorg, mens faren på sin side var den som forsørget barna (Cready, 2016, s. 101). Funnene deres støtter med andre ord opp under de funnene som jeg tidligere har omtalt, nærmere bestemt de fra den amerikanske studien fra 2005 og den engelske studien fra 2011.

3.2 Studier av faktiske foreldres oppfattelse av egen omsorgsrolle- og evne

3.2.1 Foreldrerollen - en undersøkelse om foreldrerollen med fokus på fedre

Sentio Research Norge gjennomførte en undersøkelse på oppdrag for Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) i 2018 der de undersøkte norske foreldreskap og likheter og forskjeller mellom kjønnene. De hentet inn svar fra foreldre av ulike kjønn, og de ga sine vurderinger av hvordan de oppfattet seg selv

og sin partner som foreldre og hvordan balanseforholdet mellom dem var når det gjaldt utøvelse av sine foreldreroller. Denne undersøkelsen er et interessant tilskudd til kildegrunnet i min studie fordi den gir et konkret innblikk i hvilke oppfatninger rundt kjønnsaspektet ved foreldrerollen som er gjeldende hos det norske folk i dagens samtid. Den tilbyr et verdifullt tillegg til de grove trekkene man kan hente ut fra de historiske kildene som jeg har skrevet om i de tidligere avsnittene, altså utviklingen fra skjevhet til likestilling i synet på foreldrenes omsorgsroller. Selv om utviklingen fra husmorperioden til i dag er udiskutabel og omfattende, blir det lettere å si noe om i hvilken grad likevekten mellom mamma og pappa er til stede i dagens foreldres hverdag når man kan ta utgangspunkt i en undersøkelse fra nyere tid som undersøker nettopp dette.

Riktignok sier ikke funnene direkte noe om hva nordmenn tenker om kjønnsaspektet ved foreldrerollen i samfunnet som helhet, men undersøker isteden deres subjektive erfaring av deres egen situasjon. Med andre ord går denne undersøkelsen på hvordan norske foreldre opplever at situasjonen faktisk er, fremfor hvordan man som fellesskap tenker at det burde være. Sett i sammenheng med min studie av norske bildebøker for barn og hvordan foreldrerollen er fremstilt der, så vil jeg poengtere at det kan være en mulig forskjell ved at bildebokforfatterne ikke nødvendigvis fremstiller disse forholdene slik de faktisk opplever at de er i sin egen hverdag, men kanskje heller hvordan de tenker at det burde være, eller at de påvirkes av strømninger i samfunnet. Det er vanskelig å si noe sikkert om.

Funnene fra undersøkelsen viser imidlertid at det eksisterer en uoverensstemmelse i de to kjønnenes syn på seg selv som forelder sammenlignet med sin partner. Det er tydelig at mødre og fedre har ulike oppfatninger av hvem som ivaretar barnet mest. Det gjennomgående funnet er at mødre mener de selv er de som gjør mest for barnet, mens fedrene mener at begge foreldrene bidrar omtrent like mye. Undersøkelsen har ulike kategorier for måter å ivareta barnet på, for eksempel «klær», «aktiviteter sammen med barnet» og «trøste/snakke om vanskelige følelser». Det er visse forskjeller i funnene i de ulike kategoriene, men det er ingen kategorier der funnene går imot denne nevnte overordnede tendensen. Jeg vil komme nærmere inn på funnene i de ulike kategoriene i diskusjonen av resultatene fra min egen undersøkelse. Jeg tenker det er relevant å knytte funnene om hvordan foreldrerollene er fremstilt i bildebøkene opp mot hvordan den reelle utøvelsen av foreldrerollene

oppfattes av faktiske foreldre. Dette kan også settes i sammenheng med hvilke kjønn forfatterne har, og om man kan se spor av at kvinnelige forfattere tegner et bilde av en mer aktiv mamma enn pappa med henblikk på det å gi omsorg sammenlignet med hva de mannlige forfatterne gjør.

3.2.2 Forälder, inte bare pappa - En kvalitativ studie om hur småbarnspappor i Sverige upplever papparollen

En lignende undersøkelse ble gjort i Sverige i 2021, der psykologistudent Anders Näslund ved Stockholms universitet undersøkte hvordan småbarnspappaer tenkte om sin egen rolle som forelder. Denne studien var derimot kvalitativ, og intervjuer ble gjennomført med ti fedre. Han skriver i oppsummeringen av funnene at «resultatet visade att papporna identifierar sig som förälder, snarare än pappa och ser sig själva som en del av en ny papparoll» (Näslund, 2021, s. 1). Videre poengteres det at «papporna vill vara mer delaktiga i alla aspekter föräldrarollen och strävar efter att vara både emotionellt och fysiskt närvarande för sina barn» (s. 1). De svenske pappaene har altså mye til felles med de norske pappaene i det at de anser seg selv som svært delaktige i barnas liv og i det å gi det omsorg på ulike arenaer.

Det at de identifiserer seg først og fremst som en «forelder» fremfor en «pappa», har sammenheng med hvordan de beskriver sine forhold til sine pappaer, der pappaen ofte var fraværende, og ordet «pappa» antyder for dem en slags birolle. De ønsker å være på linje med mødrene i hvor mye omsorg de gir. Näslund poengterer i sin diskusjon av resultatene «pappornas ambition att vara fysiskt närvarande och tillgänglig, dvs skapa möjligheter för barnen att söka skydd hos honom» (s. 26). Pappaene snakket blant annet om viktigheten av å få barnet til å føle seg sett, å formidle sin kjærlighet til barnet, og at man er delaktig i barnets hverdag nå og i fremtiden (s. 19). Mange la også vekt på det å gjøre aktiviteter sammen med barnet, og påpekte at det er viktig for barnets utvikling. Når de svenske pappaene skulle beskrive seg selv med adjektiver, var det ord som «rolig, trygg, lugn, stabil, stödjande, närvarande, konsekvent, kärleksfull och underbar» som ble oppgitt.

3.3 Min studie sett i forhold til tidligere studier

Det kan i så måte trekkes linjer mellom funnene fra de nevnte undersøkelsene og hvordan den historiske situasjonen var i Norge i løpet av størstedelen av det forrige århundret, da moren hovedsakelig var omsorgspersonen og faren var forsørgeren. Fedrene og mødrene i amerikanske- og engelske barnebøker fra starten av 2000-tallet hadde med andre ord mye til felles med hvordan historikere beskriver hvordan norske mammaer og pappaer utførte sin foreldrerolle. Imelands undersøkelse er på den annen side en kontrast til denne trenden fra utlandet, og tegner en tendens der fedrene er mer til stede og moderne enn bildebokpappaene fra USA og England. Det er ikke ennå utført flere undersøkelser i Norge av dette temaet, så jeg tenker det er både interessant og aktuelt å undersøke om funnene hennes gir gjenklang i hvordan fedrene blir fremstilt i dagens bildebøker i Norge. Hvis det å distansere seg fra tidligere tiders foreldreidealer begynte allerede på 80-tallet blant bildebokforfatterne - noe man vel å merke ennå mangler tilstrekkelig empirisk grunnlag for - kan man i alle fall tenke seg at man har kommet langt i dag, 40 år senere.

Med utgangspunkt i disse tidligere undersøkelsene og funnene de presenterer, ønsket jeg altså å se på hvordan situasjonen på det samme området utspiller seg i dagens samtid i Norge. Til tross for at en viss tid hadde passert mellom den engelske og den amerikanske undersøkelsen og det faktum at de har ulik nasjonal opprinnelse, viste det seg at de ikke skilte seg nevneverdig fra hverandre i deres resultater. Begge studiene vitnet om den usynliggjorte faren i barnelitteraturen. Nå har enda flere år passert, og bøkene som skal analyseres i min studie er utgitt i Norge som er et av landene i verden hvor utviklingen skal ha kommet lengst når det gjelder likestilling mellom mor og far i relasjon med barn i den tidligste fasen og kjønnsroller. Med tanke på dette skulle man tro at man vil finne en merkbar forskjell i fremstillingen av disse forholdene i dagens bildebøker.

4. Metode

Når det gjelder metode valgte jeg å basere den på de metodene som ble utformet i studiene jeg har referert til tidligere, henholdsvis Adams et. al fra 2011 og Anderson og Hamilton sin studie fra 2005. Dette gjorde jeg både fordi jeg ønsket å bruke deres funn som sammenligningsgrunnlag og sørge for at min studie kunne linkes direkte til dem. Jeg hadde som mål å hovedsakelig undersøke det samme som de gjorde, bare med en annen geografisk og tidsmessig tilknytning. Opphavspersonene til den engelske studien som ble utført på et senere tidspunkt enn den amerikanske baserte også sin utforming av metode på det som ble gjort av amerikanerne. Likhetstrekkene mellom de to studiene hva angår metode som ble brukt er derfor i stor grad sammenfallende, men med noen enkelte forskjeller.

Det både de amerikanerne og de engelske sosiologene konkret gjorde var å utforme ulike kategorier av situasjoner som på forskjellige måter viste foreldrenes tilstedeværelse for barna, og antall forekomster av hendelser innenfor de ulike kategoriene ble telt opp. Poenget var da å sammenligne hvor mange ganger fedrene kontra mødrene ble vist sammen med barna, opptellingene ble med andre ord separert i to kolonner, en for fedrene og en for mødrene. Dette er det samme som jeg har gjort, altså har jeg valgt kategorier ut ifra de som allerede er utformet og lagt til noen der jeg har funnet det relevant eller nødvendig, og så har jeg telt antall forekomster av disse situasjonene i bøkene jeg inkluderte i utvalget mitt. Dette fordi jeg syntes kategoriene fra de tidligere undersøkelsene fremsto som gode og relevante, i tillegg til at det å telle faktiske forekomster av et fenomen gjør det hele veldig konkret og lite synsebasert. Jeg vil nå si noe om hvilke kategorier jeg valgte å inkludere i min metode.

4.1 Utforming av undersøkelsen

I begge undersøkelsene jeg har valgt å basere min metodeutforming på, var det fire overordnede kategorier med tilhørende relaterte underkategorier av type situasjoner som involverte foreldre.

4.1.1 Tilstedeværelse

Antall opptredener
Antall ganger nevnt
Forelder med sønn
Forelder med datter
Forelder alene
Forelder i hjemmet
Forelder utenfor hjemmet

Fig. 1

Begge studiene hadde en overordnet kategori som handlet om hvor mange ganger den enkelte forelderen viste sin tilstedeværelse enten i form av å fysisk være til stede i bildet eller blir nevnt av barnet. «Appearance» ble brukt som en slags tittel på denne kategorien.

I den engelske studien var det å bli nevnt av barnet begrenset til én underkategori av den overordnede kategorien de kaller «appearance», mens det i den amerikanske var nyansert med hvor mange ganger forelderen blir nevnt av barn av hankjønn, barn av hunkjønn, av hvilket som helst barn og nevnt uavhengig av om det er et barn som gjør det.

Jeg fant at det ikke var nødvendig med alle disse nyanseringene, men at det var tilstrekkelig å telle hvor mange ganger hver forelder ble nevnt av barnet, men så å

heller separere hvor mange ganger den enkelte forelderen ble vist å være fysisk sammen med barn av ulikt kjønn, ettersom jeg anså dette som viktigere. Det å finne ut hvilken type forelder-barn-konstellasjon som er vanligst å fremstille i bøkene, altså om det er far og datter, mor og sønn eller noen av de andre krysningsmulighetene, tenker jeg er interessant i et kjønnsperspektiv. Det kan imidlertid sies at det er problematisk å ha såpass rigide kjønnskategorier, der man ikke gir rom for barn eller foreldre med andre kjønnsidentiteter en mann og kvinne eller jente og gutt, men jeg valgte å heller ha dette som et utgangspunkt med rom for å utvide kategoriene om det ble aktuelt på bakgrunn av det faktiske materialet. Det ble riktignok ikke nødvendig.

Rent teknisk valgte jeg å definere grunnlaget mitt for å telle tilfeller av forelder sammen med datter eller sønn som at forelderen og barnet var til stede i samme bilde, uavhengig av i hvilken grad de var bevisst hverandres tilstedeværelse, og uavhengig av hvor stor del av kroppen som var til stede i bildet. Dette for å gjøre nødvendige begrensninger med tanke på hvor nyansert dette potensielt kan være, også med henblikk på illustratørenes kunstneriske uttrykk. Jeg valgte også å inkludere tilfeller der det var nærbilde av en forelder, for eksempel bare av hodet, men det fremkom tydelig av teksten at barnet var til stede sammen med forelderen i akkurat det bildet.

Innenfor kategorien «appearance» som jeg valgte å oversette til «tilstedeværelse», så vurderte jeg underkategoriene fra den engelske undersøkelsen som de mest egnede å telle forekomster av: Antall opptredener, antall ganger nevnt/referert til, viser seg sammen med sønn, viser seg sammen med datter, viser seg alene, viser seg i hjemmet, viser seg utenfor hjemmet. Med de to sistnevnte underkategoriene, så fikk jeg også undersøkt rent spesifikt i hvilken grad bildebøkene kan relateres til den tradisjonelle oppfatningen som hersket også i Norge i store deler av det forrige århundret om at mødrenes plass var i hjemmet i motsetning til fedrene som hadde sin viktigste oppgave i å forsørge familien utenfra. Bilder som viste at foreldrene oppholder seg i hagen eller på gårdsplassen plasserte jeg i kategorien for opptredener i hjemmet ettersom poenget med disse kategoriene var å finne ut om det er en forskjell i kjønnes tilknytning til hjemmet kontra eksterne tilholdssteder som for eksempel arbeidsplass, og det var da naturlig også å inkludere den delen av hjemmet som er utendørs.

4.1.2 Fysisk kontakt

Forelder berører barnet
Berøring gjennom lek
Løfte
Klemme
Kysse
Annen kjærlig berøring

Fig. 2

Den neste overordnede kategorien til felles for studiene og som jeg også inkluderte i min, er den som går på typer av fysiske kontakt foreldrene har med barna sine. Forskjellen mellom studiene er at den engelske sammenslo relaterte handlinger som for eksempel det å kysse, klemme og «kose» med barnet, eller det å bære barnet og ha barnet på skuldrene, mens de amerikanske forskerne hadde kysse, klemme og bære som separate kategorier av situasjoner. Jeg tenkte at det å slå sammen handlinger som lå såpass tett opptil hverandre i betydning var rimelig å gjøre. Jeg opplevde at den modereringen av kategorier som de engelske forskerne gjorde stort sett framsto meningsfull og funksjonell, så jeg valgte derfor å basere min metode i større grad på den enn på den amerikanske. Selv om sammenslåing av kategorier virket hensiktsmessig, separerte jeg i første omgang kategorier som senere kunne være aktuelle å slå sammen for å ta høyde for uforutsette nyanser som kunne være betydningsfulle, og som ville gått tapt hvis jeg begynte med å slå de sammen til én overordnet kategori.

For eksempel kunne det tenkes at å avvike fra metoden med å slå sammen nært relaterte handlinger ville vært interessant når det gjaldt kategorien kyssing, ettersom jeg forestilte meg at det kunne eksistere visse forskjeller her mellom kjønnene fordi det er en såpass emosjonell handling. Det finnes jo selvfølgelig andre måter å vise

sin kjærlighet overfor barnet på en fysisk måte enn å kysse eller klemme dem, derfor valgte jeg å legge til en kategori som heter kjærlig berøring. Man kan imidlertid argumentere for at det er utfordrende å definere når en berøring er kjærlig og når den ikke er det, og det vil nok være en viss grad av skjønn innblandet når det gjelder dette, men hovedsakelig refererer jeg til det å holde barnet i hånden, holde rundt barnet uten at det kvalifiserer som en klem, pjuske barnet i håret o.l. Slik jeg bedømte det, ville det være begrensende å kun se på tilfeller hvor barnet ble klemt eller kysset, ettersom det finnes så mange nyanser av berøringer som gjøres for å uttrykke omsorg eller kjærlighet. Det å telle antall ganger dette skjer valgte jeg å gjøre på den måten at jeg regnet hvert bilde hvor det forekom som et enkelt tilfelle. Dette gjorde jeg fordi det å uttrykke omsorg gjennom berøring er noe som gjerne skjer i øyeblikk og ikke gjennom lengre sekvenser. Derfor mente jeg det var viktig å registrere dette på en annen måte enn jeg gjorde for eksempel med det å ta barnet med på kino.

Det er en viktig distinksjon mellom det at en forelder holder barnet i hånden på ett bilde i en bok sammenlignet med at en forelder holder barnet i hånden på fem bilder i en annen bok fordi det handler om i hvor stor grad man som leser blir eksponert for disse omsorgshandlingene. Det at foreldrene gjør disse handlingene gjennom flere bilder, betyr at handlingene blir gitt større plass enn om det kun skjedde i ett bilde, og gir ytterligere informasjon om hvordan foreldrene i bildebøker uttrykker sin omsorg. Samtidig vil jeg påpeke at jeg ikke prøver å si at det at en kjærlig berøring blir gjentatt nødvendigvis gjør den viktigere eller mer virkningsfull overfor leseren, men den er likevel unektelig gitt mer plass i boka hvis den forekommer gjennom flere bilder, og sjansen for at leseren biter seg merke i dem blir større.

4.1.3 Fremvisning av følelser

Glad
Sint
Empatisk

Trist

Fig. 3

I den neste overordnede kategorien som handler om visning av følelser var det, slik jeg så det, nærliggende å separere følelsene «trist» og «sint» i motsetning til hva de engelske forskerne gjorde, siden disse også kan sies å ha litt forskjellige røtter i det tradisjonelle synet på det maskuline og feminine. Mannen som den strenge og kvinnen som den følsomme kan sies å være den klassiske kjønnsrollefordelingen.

4.1.4 Omsorgshandlinger

Trøste barnet
Lese for barnet
Ta med til/hente i barnehage/skole
Ta med på noe
Mate barnet/lage mat til/lage mat sammen
Leke med barnet
Rose barnet
Uttrykke kjærlighet
Disiplinere barnet
Annen omsorgshandling

Fig. 4

Omsorgshandlinger som ikke inkluderer fysisk kontakt er også et tema som begge studiene hadde med, og som jeg også har sett på. Her tenkte jeg også det kunne være interessant å skille de forskjellige typene av aktiviteter siden de tross alt er

ganske forskjellige i natur, som for eksempel å lese for barnet på senga, kjøre til eller hente dem i barnehage, eller å ta dem med på noe - dette kunne være hva som helst, men typisk en form for aktivitet. Det ville vært unødvendig å ha en kategori for alle mulige aktiviteter foreldrene tar barna med på i disse bøkene ettersom det fantes et stort spenn her, med andre ord bestemte jeg meg for å slå sammen det å gå tur med barnet, ta dem med i svømmehallen eller på kino til én kategori – «ta barnet med på noe».

Hva angår selve tellingen av forekomster her, så jeg på antall ganger det skjer i boka, jeg telte ikke antall bilder fra eksempelvis en tur i skogen, ettersom dette kan variere veldig. En hel bildebok kan handle kun om at faren og barnet er på tur i skogen, mens de i en annen bok kun vises gjennom ett bilde at moren har vært på tur med barnet i skogen, men der moren har like fullt tatt barnet med på skogstur som faren i den andre boken. Dette fordi jeg velger å legge vekt på i hvilken grad begivenheten finner sted i boka eller ikke, fremfor å kartlegge i hvilken grad begivenheten blir skildret i få eller mange bilder. Ved å ha gjort det på denne måten, kan jeg være sikker på at det ble et balansert resultat i henhold til hva foreldrefigurene faktisk gjør, og ikke at enkelte bøker har fått for stor betydning slik at det blir vanskelig å lese ut tendenser. *Ylva og villgeitene* av Hilde Myklebust og *Nils på Njukčagáisá* av Linda Lillevik er to eksempler som er naturlige å trekke frem i denne sammenhengen. Dette er bøker som foregår utelukkende utendørs, hvor faren tar med barnet på en utflukt.

Man kan innvende at det har betydning i hvor stor grad dette blir fremvist og leseren blir eksponert for at dette skjer, men jeg tenker likevel at det er mer fornuftig å ikke ta hensyn til hvor mange bilder som viser at de gjør den samme aktiviteten, og det var som regel heller ikke en stor forskjell i antall bilder som viste foreldrene og barna gjøre en aktivitet sammen. Det er slik jeg valgte å gjøre opptellingen av handlinger eller aktiviteter som ikke omfattet fysisk kontakt, altså å telle antall hendelser fremfor bilder. Det er ikke beskrevet i den engelske studien hvordan de telte dette, og den amerikanske studien inkluderte ikke denne typen omsorgshandlinger i sin studie i det hele tatt. For øvrig vil jeg telle det som én forekomst hvis en handling forekommer både i bilde og tekst når bildet og teksten omhandler samme situasjon.

De engelske forskerne hadde underkategorien «play» eller lek under kategorien fysisk kontakt, noe jeg mener ikke nødvendigvis trenger å inkludere fysisk kontakt,

men for eksempel kan være å spille fotball med barnet, leke med lego sammen og slike ting. Foreldrenes involvering i forskjellige former av lek med barnet anså jeg som viktig å undersøke. De amerikanske forskerne inkluderte ikke lek i det hele tatt i sin undersøkelse, noe jeg synes er overraskende. Leken er, ifølge mine egne personlige observasjoner av familier fremstilt i populærkultur, gjerne da i filmer, situasjoner der jeg ofte ser fedre utfolde seg i samspill med barnet på en komisk måte og får typisk barnet til å le. Den lekne pappaen opplever jeg at er en gjenganger. Det blir også bekreftet i studier av far-barn-relasjoner at leken er noe fedre gjør mye av i samspill med barn. Robinson et. al skriver i sin litteraturstudie på temaet følgende: «Compared to mother–child interactions, play is more characteristic of the father–child relationship in Western cultures. It has been suggested that fathers spend a greater portion of their time playing with their children than doing any other activity» (Robinson, 2021). De skriver også at fedrene tenderer til å leke med barna på en enda mer spontan, fysisk og leken måte enn mødrene gjør.

I leken kan det med andre ord ofte være berøring involvert, som for eksempel løfting av barnet, men også ikke. Dette var også et viktig funn i den svenske undersøkelsen gjort av Karin Nilsson fra Lunds universitet som jeg tidligere trakk frem, nemlig at leken spiller en viktig plass i mennenes måte å utøve omsorg på. I bildebøkene som ble undersøkt i hennes studie var det som nevnt 14 av 30 pappaer som kunne bli observert i lek med barnet.

Begge studiene hadde det å disiplinere barnet som en egen underkategori, noe jeg også tok med i min undersøkelse. De engelske forskerne laget også en egen underkategori i form av «other domestic activity» som ikke var relatert til barnet, men som gikk mer spesifikt på husarbeid og shopping. Jeg valgte heller å begrense meg til å registrere om foreldrene oppholdt seg i hjemmet eller utenfor hjemmet der de figurerte, slik at jeg på den måten kunne se i hvor stor grad de var begrenset til det huslige arbeidet, og indirekte fange opp slike tendenser som «other domestic activity»-kategorien var laget for i den engelske studien.

4.1.5 Tilleggs kategorier

Som tidligere nevnt ønsket jeg å gjøre visse justeringer eller utvidelser i skjemaet for kategorier der jeg fant det relevant. To forhold som jeg mener at de engelske og amerikanerne sosiologene overså, er forekomster av at foreldrene roser barnet eller uttrykker kjærlighet til dem. Dette er grunnleggende omsorgshandlinger, slik jeg ser det, og som ikke vil komme frem av bildene, men av teksten. Jeg mener inkluderingen av disse kategoriene potensielt ville gjøre studien rikere og tegne et bedre bilde av i hvilken grad foreldrene uttrykker omsorg overfor sine barn. Med kategorien «uttrykke kjærlighet» mener jeg da at foreldrene i bøkene på en eller annen måte formidler med ord hva de betyr for dem, ettersom de fysiske måtene å formidle sin kjærlighet på er lagt til rette for å registrere i andre kategorier som for eksempel «kysse» og «klemme». Når kategorien «disiplinere barnet» synes jeg det er naturlig å også ha med kategorien for det motsatte, nemlig å registrere tilfeller av at forelderen roser barnet. Dette er alle former for ros formidlet gjennom ord, små og store verbale oppmuntringer til barnet, for eksempel det å si at en tegning de har tegnet er fin eller å rose de for å ha ryddet rommet.

Det empatiske ansiktsuttrykket er i mine øyne et viktig tillegg til undersøkelsen min, som skiller den fra undersøkelsene jeg har basert min metode på. Det å speile barnets følelse og vise empati og forståelse, er naturligvis noe av det mest grunnleggende man gjør som forelder. Empati er i disse bøkene typisk noe som frembringes i vanskelige situasjoner, der barna møter på motstand, for eksempel i form av fysisk smerte eller triste følelser. Et empatisk ansiktsuttrykk kan være en del av omsorgshandlingen der forelderen trøster barnet. I barneboka *Den lille kyklopen* møter vi den jenta Kyklopa som bor sammen med sin mamma og pappa i et lite hus på ryggen til en hval. Hun lever et fint liv der, men det er én ting som plager henne: Hun klarer ikke få tanken på menneskene ut av hodet, og hun lurte på om de finnes.

Fig. 5. *Den lille kyklopen* - Thore Hansen

Dette gjør henne trist, og vi ser Kyklopa sitte med ansiktet begravet i hendene mens hun tydelig er plaget av denne uforløste tanken, mens foreldre står over henne og med medfølende ansiktsuttrykk, det er tydelig at de er lei seg på hennes vegne, og tar følelsene hennes innover seg. «Du har jo blitt både tynn og blek, sier pappa. Er det tankene om mennesker som plager deg?» (Hansen, 2020). Han foreslår så at hun skal spørre hvalen om den kan oppsøke menneskenes verden for henne så hun kan få stillet nysgjerrigheten sin.

4.1.6 Bilder og tekst

Både bilder og tekst er satt under lupen i de tidligere studiene, noe jeg selv også gikk inn for (den engelske poengterer dog at det er bildene som var hovedfokus hos dem, mens de i den amerikanske undersøkelsen ble likestilt). Dette fordi man ved å kun konsentrere seg om bildene vil miste en viktig del av det helhetlige uttrykket som skapes i bildebokformatet. Noen elementer som kan være viktig i det å vise omsorg for barnet blir borte hvis man kun velger å sette søkelys på bildene, slik som de kategoriene jeg nettopp har skrevet om, uttrykke kjærlighet verbalt eller å gi barnet ros. Det vil også antakelig finnes uoverensstemmelser mellom tekst og bilde, der bildene sier noe annet enn teksten og motsatt, noe forfattere i samarbeid med illustratører kan bruke bevisst som virkemiddel. En bildebok som preges av slike

uoverensstemmelser kan betegnes som en kontrapunktisk bildebok. Den svenske barnelitteraturforskeren Maria Nikolajeva skriver at når bilder og ord uttrykker det samme, forblir leseren passiv og får ikke brukt sin aktive fantasi. Dette kontrasterer hun til den kontrapunktiske bildebokens kvaliteter idet hun videre poengterer: «However, as soon as words and images provide alternative information or contradict each other in some way, we have a variety of readings and interpretations» (Nikolajeva, 2006, s. 17).

Det var vel å merke noen valg jeg så meg nødt til å gjøre da jeg skulle telle antall forekomster av ulike situasjoner med hensyn til bilde og tekst. Antall opptredener foreldrene gjorde i bøkene valgte jeg å telle ut ifra bildene og ikke teksten fordi jeg anså bildene i seg selv for å være tilstrekkelig materiale i denne sammenheng, og også fordi teksten ikke er like håndfast eller konkret observerbar som bilder når man skal telle noe så generelt som tilstedeværelse. Teksten var imidlertid det jeg så til da jeg skulle telle antall ganger foreldrene ble nevnt av barnet, og også som jeg allerede har nevnt da foreldrene brukte ord for å vise sin omsorg.

Karin Nilsson undersøkte i sin studie også pappaenes utseende. Selv om slike forhold kan være interessante å undersøke i seg selv, har jeg valgt å ikke se på dette i min egen studie ettersom jeg heller har valgt å kun fokusere på fedrenes handlinger og væremåter. Dette er både fordi jeg ikke ønsket for mange variabler å forholde meg til med tanke på min begrensede kapasitet, i den kraft av at jeg må gjøre arbeidet med studien på egen hånd, og også fordi jeg anser selve væremåten til foreldrene som viktigst å undersøke i min valgte sammenheng. Man kan argumentere for at hvilket utseende fedrene i barnebøkene blir gitt, sier noe om hvordan karakterene forholder seg til begrep som maskulinitet og femininitet, men jeg tenker likevel at det er ut ifra hvordan de oppfører seg som foreldre at vi virkelig får svar på om de er fremstilt mer moderne eller mer stereotypiske sett i forhold til omsorgsrollen de har overfor barnet.

Ellers har jeg sett på faktorer som er utenfor selve boka, nemlig hvem som er verkenes opphavspersoner og hvilket kjønn de har, og jeg har sett på om det går an å se noen mønstre i sammenheng med kjønn og hva bøkene formidler.

4.2 Utvalg

4.2.1 Kulturrådets innkjøpsordning

Hva angår hvilke bøker jeg inkluderte i mitt utvalg, valgte jeg å bruke Kulturrådets innkjøpsordning som kilde. Dette er en statlig ordning etablert i 1965 som har som formål å sørge for at ny norsk litteratur av god kvalitet får sin plass og utbredelse i norske bibliotek. Et utvalg av kyndige fagfolk bestemmer hvilke bøker som innlemmes i ordningen hvert år. Barnelitteratur ble inkludert i ordningen formelt i 1978 (Wikipedia, u.å.). Jeg så da på listene over bøker innenfor kategorien bildebøker for barn som har blitt tildelt en plass i disse innkjøpslistene de siste årene. Det vil naturligvis også si at det kun er bøker skrevet av norske forfattere, illustrert av norske illustratører, noe som var en av betingelsene mine.

4.2.2 Tidsramme, aldersantydning og andre kriterier

Ettersom det jeg ønsket var å undersøke dagens situasjon, så hadde jeg ikke noen målsetning om å dekke et visst antall år, jeg begynte med de nyeste bøkene og jobbet meg bakover i tid til jeg hadde 40 bildebøker som fremstiller foreldre og barn i forskjellige konstellasjoner, noe som jeg anså som et passende antall bøker. Jeg måtte sette en begrensning med tanke på hvor mye tid jeg hadde til rådighet, samtidig som jeg mener at et antall på 40 bøker utgjør et bredt nok grunnlag til å kunne uttale seg om tendenser i samtidslitteraturen på bildebokfeltet. Disse bøkene ble utgitt mellom årene 2017 og 2021.

Jeg bestemte meg for å begrense meg til bøker som har blitt tilskrevet et aldersnivå for barn på maks 6 år. Det vil si at jeg inkluderte bøker der aldersantydningen var satt til 3-6, men ikke bøker der den var satt til 6-9. Her rettet jeg meg etter hvilke aldersantydninger som er oppgitt for hver enkelt bok på Biblioteksentralen sin hjemmeside. Fokuset mitt var altså på bøker som er skrevet for førskolebarn og barn som har begynt i 1. klasse. Den samme aldersinnsnevringen ble gjort av de amerikanske og engelske forskerne i deres studier. Man kan imidlertid sette spørsmålstegn ved disse tydelige avgrensningene som er gjort hva angår hvilke aldre den enkelte boka passer for. Det er ingen tvil om at man må utvise skjønn for å

kunne kategorisere en skjønnlitterær bok på denne måten; hver bok er i mer eller mindre grad unik, og barn av samme alder er også ulike når det gjelder mental utvikling. Når det er sagt, tenker jeg at disse aldersantydningene nettopp er antydninger og ikke noe som er skrevet i stein og *må* følges. I min oppgave hadde jeg likevel bruk for de konkrete rammene som denne inndelingen gir, og de sikret at det samlede materialet var av en karakter som sammenfalt med det aldersnivået som jeg ønsket å undersøke.

Naturligvis var det også et tilfang av bøker i disse listene hvor foreldre ikke var til stede i det hele tatt, og som jeg derfor ikke inkluderte i studien min. Jeg inkluderte alle bøker der enten én av foreldrene eller begge foreldrene er karakterer i boka. Fokuset mitt var å undersøke papparollen, men det betød ikke at jeg kunne utelukke bøker der kun mammaen var til stede - dette fordi jeg ville se hvordan papparollen er fremstilt i lys av hvordan de to foreldrerollene er portrettert i forhold til hverandre. Hvis jeg skulle kunne finne ut noe om i hvilken grad de ulike kjønnene er til stede, måtte jeg heller ikke gjøre forskjell på dem i min undersøkelse. Jeg fant det viktig å ikke utelate noen bøker hvor mammaen eller pappaen blir fremstilt i illustrert form, uavhengig av hvor toneangivende de er i boka som helhet, slik at jeg kunne finne ut hva det totale bildet av dagens bildebøker sier om forholdene jeg ønsker å undersøke.

Familier i vårt moderne samfunn består selvsagt ikke nødvendigvis av en far og en mor som lever sammen med barna, mange barn veksler mellom å leve sammen med far og mor ettersom foreldrene ikke lenger er et par, eller de kan leve med to fedre eller to mødre. Mitt utgangspunkt var at hvis jeg støtte på en bildebok der det er to foreldre av samme kjønn, kom jeg ikke til å gjøre noen forskjell sammenlignet med bøker der det er to foreldre av forskjellig kjønn. Pappaene er pappaer og mammaer er mammaer. Det var imidlertid ingen tilfeller av dette i mitt utvalg. Jeg valgte også å inkludere bøker der foreldrene ikke var biologiske foreldre, men der barna for eksempel var adoptert eller foreldrene var fosterforeldre.

4.2.3 Dyrepappaer og alternative pappaer

I bildebokverdenen er det å bruke dyr som hovedkarakterer et velkjent virkemiddel. De kan snakke og kan ofte gjøre mye av det samme som mennesker kan. I noen bøker er dyrene like mennesker ved at de for eksempel bor i hus og har en jobb å gå til, mens i andre bøker bevarer de i stor grad sin ekte natur ved at de lever i skogen og gjør ting som er typiske for deres art. Det kan selvsagt også her være familier med en mamma og/eller en pappa som det blir fortalt om. Jeg tenkte at disse bøkene også burde undersøkes i min sammenheng, men dog med visse forbehold. Hvis dyrene hadde menneskelignende egenskaper og det var mange fellestrekk med deres hverdag og den vi kjenner til som mennesker, vurderte jeg det som at det var grunnlag for å undersøke foreldrenes roller. I bøker der dyrene var bundet til de naturlige lovene som eksisterer i den virkelige verden (med unntak av at de kan snakke eller uttrykke seg overfor leseren), var avstanden mellom menneskefamilien og dyrefamilien for stor til at man kunne sidestille foreldrerollene som fremstilles der med de foreldrerollene som fremstilles i bøker som omhandlet mennesker. Man kan dog sette spørsmålstegn ved hvor man skal sette grensen.

Et konkret eksempel på at jeg har utelatt en bok fra studien min er boken *Erin* av John T. Solbakk. Denne handler om en reinsdyrkalv og hans første år da han er tett knyttet til sin mor. Selv om dyrene i denne boken har en evne til å formidle hva de tenker til leseren, så er de fortsatt etterligninger av deres egen art, og ikke gitt egenskaper som gjør at rollene de inntar kan overføres til den menneskelige verden og foreldrerollen slik den arter seg for oss.

Jeg har derimot valgt å inkludere bøkene til Tor Åge Bringsværd om Ruffenbarna, der to av disse har blitt inkludert i de senere årenes innkjøpsordninger. I disse bøkene møter vi en familie der en sjøorm ved navn Ruffen og drage ved navn Hamayoko har fått barn sammen, og deres hverdag ligner den vi kjenner til blant annet i form av at de bor i et hus og gir barna omsorg på en måte som kan sammenlignes med hvordan vi mennesker gjør det. De tar med barna på ulike utflukter, og den ene boken handler om at barna skal begynne i barnehagen.

Jeg vil også nevne en annen bok jeg har utelukket fra studien min på grunn av pappaens alternative natur, men det er i denne boken ikke fordi han er et dyr, men

fordi han i praksis er et barn. Lars Mæhles *Pappa i barnehagen - krympekatastrofe* er en svært populær bildebok som kom ut i denne perioden jeg har hentet bokutvalget mitt fra. Den har også fått flere oppfølgere med samme premiss for handlingen, nemlig at faren til barnet har på magisk vis krympet og fått en barnslig personlighet, men har beholdt skjegget og sitt gamle utseende foruten det at han er blitt liten. I denne boka er faren i barnehagen og lager fullstendig kaos med sin viltre og barnslige, nye personlighet.

Jeg har valgt å ikke inkludere denne boka i min undersøkelse, på tross av at det er en pappa vi blir introdusert for, og han helt i starten av boka er en vanlig pappa før han blir forhekset av en fe. Dette fordi konseptet med hovedhandlingen i boka er at faren oppfører seg fullstendig annerledes enn det han normalt ville gjort i sin rolle som pappa.

Bøkene fikk jeg tilgang til på Deichmans hovedbibliotek i Bjørvika. Mange av bøkene fant jeg selv i kassene på bildebokavdelingen, mens andre ble jeg nødt til å reservere. Det var ingen av bøkene fra listene som jeg ikke lyktes i å få tak i.

4.2.4 Liste over bøkene

Ollianna - Gro Dahle / Kaia Dahle Nyhus

Leggetid - Frode Grytten / Mari Kanstad Johnsen

Dyrene sover - Kjersti Skomsvold / Mari Kanstad Johnsen

Vesle vil også bake - Nora Dåsnes / Hannah Mileman

Ruffenbarna begynner i barnehagen - Tor Åge Bringsværd / Thore Hansen

Georg er borte - Ragnar Aalbu

Eit hjarte til jul - Line Dybedal / Line Renslebråten

Den lille kyklopen - Thore Hansen

Lykke og ulykken - Hilde Hodnefjeld

Pelle propell klarer faktisk alt helt selv - Christine Sandtorv / Ella Okstad

Nils på Njukčagáisá - Linda Lillevik / Sissel Horndal

Redde Reidar - Rut Granli / Bård Torkildsen

Au sier Nora - Irene Mariensborg

Farmors kongehus - Adele Duus / Elisabeth Moseng

Lillebror er ny som månen - Åse Ombustvedt / Jens Kristensen

Ørn - Martine Grande

Robin og planeten - Johan Kaos / Bård Torkildsen

Et katteliv - Max Estes

Steder å tisse - Svein Nyhus

Dagen - Gro Dahle / Kaia Dahle Nyhus

Lukas og spurven - Johan B. Mjønes / Åshild Irgens

Pling vaken - Irene Ahnell / Elisabeth Moseng

Ylva og villgeitene - Hilde Myklebust / Akin Duzakin

Hvorfor det? - Kaia Dahle Nyhus

Ruffen og det store eggtyveriet - Tor Åge Bringsværd / Thore Hansen

Ellen banan - Camilla Bøksle / Silje Hellesten

Lykketanna - Hege Øverbye

Lukas får en overraskelse - Johan B. Mjønes / Åshild Irgens

Arkimedes og vindmølla - Hans Sande / Skinkeape

Uppsa - Hilde Hodnefjeld

Nattsvermerne - Sunniva Krogseth

Borte - Rune Johan Andersson

Alle sammen teller - Kristin Roskifte

Lisa og kaktusaurus rex feirer bursdag midt på natten - Trine Mangersnes

Rare Reidar - Rut Granli

Sjokolade-Sivert - Eina Teigen / Renate Thor

Dagen utanfor - Stina L. Ørdal

Tankespinn - Kari Stai

Æsj! sier Nora - Irene Mariensborg

Første dag for Amina - Paul Leer-Salvesen

4.3 Hypotese

Min hypotese var, som jeg allerede har antydnet, at funnene fra en slik norsk undersøkelse gjort i vår samtid ville avdekke en tendens som avviker fra funnene fra England og USA, og som avspeiler i større grad det moderne synet på foreldreskap og likestilling.

5 Resultater

Etter å ha undersøkt 40 bøker og møysommelig registrert hvor mange ganger ulike situasjoner som involverer foreldre inntreffer i disse norske bildebøkene utgitt mellom 2017 og 2021, vil jeg nå skrive om funnene jeg har endt opp med.

5.1 Tilstedeværelse

	Pappa		Mamma	
Antall opptredener	256		206	
Antall ganger nevnt	422		263	
Forelder med sønn	114	44,53 %	106	51,45 %
Forelder med datter	120	46,87 %	86	41,74 %
Forelder alene	34	13,28 %	18	8,73 %
Forelder i hjemmet	111	43,35 %	116	56,31 %
Forelder utenfor hjemmet	139	54,29 %	86	41,74 %

Fig. 6

Å telle antall ganger man som leser får se en av foreldrene i illustrert form, var et naturlig utgangspunkt for undersøkelsen min, og det jeg tok fatt i først. I de tidligere studiene fra USA og England var faren i tydelig mindretall her. Det viste seg imidlertid at situasjonen i samtidens Norge er en helt annen på dette punktet. Pappaen har en tydelig høyere score enn mammaen når det gjelder tilstedeværelse, nærmere bestemt 256 opptredener mot 206. Tallene viser at leserne av bildebøkene oftere blir introdusert for en forelder av det mannlige kjønn enn en forelder av det kvinnelige

kjønn. Det samme resultatet trer frem i antall ganger faren eller moren blir nevnt i teksten. Verdt å bemerke her, er at forskjellen mellom kjønnene er enda mer tydelig. Ordet «pappa» eller «far» blir skrevet 422 ganger, mens ordet «mamma» eller «mor» blir skrevet 263 ganger. I disse tabellene har jeg også lagt inn en kolonne med et prosenttall tilknyttet hver underkategori. Disse tallene representerer prosentandelen for hvor ofte den enkelte situasjonen forekommer relativt til faren eller morens totale antall opptredener, henholdsvis 256 og 206. Ettersom faren er observert oftere enn moren, vil for eksempel et jevnt antall observasjoner mellom kjønnene innen en kategori bety at morens prosenttall blir høyere i og med at mødrene er litt mindre med i bøkene enn fedrene.

Det er også en viss tendens tilknyttet hvilke konstellasjoner av foreldre og barn som er mest vanlig å fremstille i bildebøker, og det er far og datter som er i flertall med 120 observasjoner, mens jeg gjorde 86 observasjoner av mor og datter. Mor og sønn er en kombinasjon jeg gjorde 106 observasjoner av, mens far og sønn utgjorde 114 observasjoner. Jeg registrerte også hvor ofte man kunne se en forelder alene, altså ikke sammen med et barn i illustrasjonen han eller hun figurerer, og faren var i klart flertall her med 34 observasjoner sammenlignet med 18 av moren.

Når det gjelder kategoriene som har å gjøre med hvor foreldrene befinner seg; om de er i hjemmet eller utenfor hjemmet på bildene, eksisterer det markante forskjeller. Pappaen kan observeres utenfor hjemmet, altså utenfor eiendommen som tilhører huset familien bor i vesentlig flere ganger enn mammaen, 139 mot 86 observasjoner. Antall observasjoner der foreldrene er i hjemmet er nesten likt fordelt mellom kjønnene, faktisk er mammaene her i et marginalt overtall. Ser man på tallene for de to kjønnene isolert, så ser man at mødrene oftere kan observeres i hjemmet enn utenfor, mens fedrene oftere kan observeres utenfor hjemmet enn i hjemmet. Prosenttallene bekrefter også denne tydelige forskjellen. Fedrene er 54,29 % av tiden utenfor hjemmet, mens mødrene kun er det 41,74 %.

5.2 Fysisk kontakt

	Pappa		Mamma	
Forelder berører barnet	35	13,67 %	31	15,04 %
Berøring gjennom lek	0	0 %	0	0 %
Løfte	5	1,95 %	0	0 %
Klemme	9	3,51 %	6	2,91 %
Kysse	1	0,39 %	0	0 %
Annen kjærlig berøring	17	6,64 %	21	10,19 %

Fig. 7

I det neste segmentet i undersøkelsen min var fysiske omsorgshandlinger temaet. Den handlingen jeg registrerte flest tilfeller av både fra far og mor var det jeg kategoriserte som kjærlig berøring. Her fant jeg 21 tilfeller av at moren gjør dette og 17 tilfeller av at faren gjør det. Det å klemme barnet er en type berøring som ligger tett opptil denne, men som jeg valgte å skille ut i en egen kategori, og jeg gjorde 9 observasjoner av far som klemmer barnet og 6 observasjoner av mor som gjør det. Det skjedde bare én gang at en forelder kysset barnet sitt, og det var da en pappa som gjorde det. Kategoriene «berøring gjennom lek», «løfte barnet» og «annen berøring» gjorde jeg ikke tilstrekkelige observasjoner av til at det kan trekkes noen konklusjoner ut av det. Berøring gjennom lek observerte jeg ikke en eneste gang. Overordnet gjorde faren 35 berøringer mens moren gjorde 31.

5.3 Fremvisning av følelser

	Pappa		Mamma	
Glad	69	26,95 %	57	27,66 %
Sint	7	2,73 %	3	1,45 %
Empatisk	10	3,90 %	10	4,85 %
Trist	3	1,17 %	2	0,97 %

Fig. 8

Fremvisning av følelser var en overordnet kategori der underkategorien «glad» (konkret registrert gjennom smil) dominerte tydelig i tellingen av forekomster. 69 observasjoner ble gjort av fedre som uttrykte glede og 57 observasjoner av mødre som gjorde det. Videre var det empatiske ansiktsuttrykket som også kunne leses i sammenheng med situasjonen det ble vist i, det uttrykket som jeg fant nest flest tilfeller av, dog mye færre enn «glad». Svært ofte hadde foreldrene nøytrale ansiktsuttrykk som ikke kunne plasseres i en bestemt kategori. Triste og sinte ansiktsuttrykk var det ikke mange forekomster av fra verken far eller mors side, og ikke nok til å se noen tendenser.

5.4 Omsorgshandlinger

	Pappa		Mamma	
Trøste barnet	4	1,56 %	4	1,94 %
Lese for barnet	2	0,78 %	0	0 %

Ta med til/hente i barnehage/skole	4	1,56 %	4	1,94 %
Ta med på noe	25	9,76 %	13	6,31 %
Mate barnet/lage mat til/lage mat sammen	4	1,56 %	1	0,48 %
Leke med barnet	2	0,78 %	1	0,48 %
Rose barnet	0	0 %	2	0,97 %
Uttrykke kjærlighet	0	0 %	6	2,91 %
Disiplinere barnet	5	1,95 %	0	0 %
Annen omsorgshandling	2	0,78 %	0	0 %

Fig. 9

Under omsorgshandlinger som ikke hadde med fysisk berøring å gjøre, var det spesielt kategorien «ta barna med på noe» som skulle vise seg å tegne det mest markante skillet mellom fedre og mødre, der fedrene i større grad er avbildet sammen med barna i ulike sammenhenger der de gjør noe aktivt utenfor hjemmet, som for eksempel å ta dem med på tur eller gjøre noe i naturen. Pappaene tok barna med på noe 25 ganger, mens mammaene gjorde det 13 ganger. Man må også se dette i sammenheng med den grunnleggende observasjonen om at det er flere illustrasjoner av fedre enn det er av mødre, og at det dermed i utgangspunktet er naturlig at de er i en viss overvekt i alle kategorier, men i dette tilfellet er forskjellen større enn dette forspranget de har gjennom overordnet tilstedeværelse.

5.5 Kjønnsbalanse - forfattere og illustratører

Jeg ønsket som tidligere nevnt også å se på hvordan det forholdt seg med balansen mellom kjønnene når det gjaldt menneskene som har stått bak bøkene, forfatterne og illustratørene, ettersom dette aspektet også kunne tenkes å ha en innvirkning på hvordan kjønnene i bøkene ble fremstilt. En stor andel av forfatterne har også illustrert bøkene de har skrevet, nærmere bestemt 19 av dem. Enkelte av illustratørene står bak flere verker, men dette hører med til unntakene snarere enn at det er en trend. Kaia Dahle Nyhus har illustrert tre av bøkene, den ene har hun også forfattet selv, det samme gjelder for Thore Hansen, mens Irene Mariensborg har skrevet to av bøkene i studien. Det kom frem at det blant forfatterne og illustratørene ikke fantes en likevekt mellom kjønnene, tvert imot - de kvinnelige forfatterne og illustratørene var i tydelig overtall. 27 av bøkene er forfattet av kvinner og 13 er forfattet av menn. Av illustratørene var det også en klar overvekt av det kvinnelige kjønn, og det viste seg at det var den nøyaktig samme skjeve balansen tallmessig her, 27 bøker illustrert av kvinner og 13 av menn. Dette på tross av at det i omtrent halvparten av bøkene er forskjellig forfatter og illustratør.

6. Diskusjon

6.1 Sammenligning i store trekk

Resultatene viser at de norske bildebøkene skiller seg fra de engelske og amerikanske bildebøkene som ble undersøkt i de tidligere studiene gjort av henholdsvis Adams og Walker og Anderson et. al når det gjelder portrettering av fedre. Vi ser det først i det som kan betegnes som det mest grunnleggende forholdet i undersøkelsen, nemlig ved at pappaene i min studie er enda mer tilstedeværende enn mammaene, mens de i de amerikanske og engelske bildebøkene kun er omtrent halvparten så mye til stede som mammaene. Det er altså en vesensforskjell det er snakk om her. Med andre ord bekrefter resultatene min hypotese om at de norske bildebokforfatterne har beveget seg vekk fra tradisjonelle syn på familien som tilhørte tidligere generasjoner. De har i så måte ganske lite til felles med de pappaene som det tegnes bilde av i studiene til Adams og Hamilton og Adams et. al, samt den historisk rettede studien til DeWitt et. al.

Det er imidlertid lett å se en sammenheng mellom mine funn og funnene til Tonje Imeland og pappaene i de ni bildebøkene hun undersøkte, både i form av at det i hennes bøker ofte var pappaer som var aleneforsørgere for barna, og hvordan de ble fremstilt. Da sikter jeg til det at de ikke ble portrettert som harde og maskuline, men at de i større grad hadde feminine trekk og utøvde omsorgsrollen sin overfor barna like naturlig som mødrene gjorde. Det kan hende denne utviklingen i fremstillingen av bildebokpappaen som mer moderne startet tidlig i Norge, kanskje allerede på 80-tallet, mens det i England og USA har tatt mye lenger tid. Hvordan situasjonen er der i dag, er heller ikke godt å si, og det blir kun spekulasjoner. Det vi vet er hvordan det var tidlig på 2000-tallet, mens situasjonen i Norge på dette tidspunktet forblir ukjent grunnet mangelen på studier.

6.2 Forskjeller mellom min studie og de andre

Et annet påfallende funn i min studie var at far og datter var den mest vanlige fremstilte konstellasjonen av forelder og barn. De amerikanske og engelske

sosiologene fant derimot i sin undersøkelse at dette var den minst vanlige konstellasjonen i deres materiale. Der var det mor og datter som var den vanligste kombinasjonen, etterfulgt av mor og sønn. Fedrene ble også vist oftere sammen med datter enn med sønn.

Antall ganger mammaene og pappaene på hver sin side ble nevnt av barnet i de amerikanske og engelske bildebøkene var også svært sprikende. Over dobbelt så mange ganger ble moren nevnt av barnet i begge studiene. Her er det også en grunnleggende forskjell når man sammenligner disse studiene med den jeg gjorde, ved at pappaene blir av barna nevnt nesten dobbelt så mange ganger som mammaene i mitt bildebokmateriale, mer spesifikt henholdsvis 422 og 263 observasjoner. Dette funnet er interessant. Det er en klart tydeligere forskjell mellom de to kjønnene her sammenlignet med forskjellen i hvor mange bilder vi ser dem på. Hva kan dette skyldes? På den ene siden kan man tenke at det kan vitne om et tettere bånd mellom far og barn enn mellom mor og barn. På den andre siden kan man argumentere for at det ikke nødvendigvis er slik at det på bakgrunn av at barnet oftere sier «pappa» eller «far» betyr at det er nærere knyttet til faren. Kanskje kan det heller bety at barnet ikke trenger å være like innstendig for å påkalle morens oppmerksomhet, at mammaen er der uten at barnet trenger å si noe. Det er vanskelig å slå fast hva som er grunnen, men det er et tydelig funn i studien som ideelt sett kunne vært utforsket nærmere.

6.3 Hvordan bildebokforeldrene utøver fysisk omsorg

I den overordnede kategorien som handler om fysisk kontakt var det en ganske jevn fordeling mellom de to kjønnene i min studie, der faren hadde litt flere berøringer (35 mot 31). Samtidig er det verdt å påpeke at det er moren som berører barnet på en kjærlig måte flest ganger, hun gjør det 21 ganger i alt, mens faren gjør det 17 ganger. Selv om forskjellen i ren talldifferanse her er nokså liten, så gjør det faktum at fedrene i alt er i større grad representerte enn mødrene at forskjellen blir litt mer signifikant. Det vil altså si at moren bruker noe mer av sin tid enn faren på å utøve fysisk omsorg overfor barnet i disse bøkene. Det er imidlertid ikke mangel på illustrasjoner av en far som berører barnet på en kjærlig måte, for eksempel i form av

en klem, å legge armen rundt barnet eller holde hånda på skulderen deres, det er bare at vi ser enda oftere at moren gjør det sett i et relativt perspektiv siden vi generelt ser henne litt sjeldnere. Kategorien «kjærlig berøring» har nokså mange observasjoner knyttet til seg i min undersøkelse, både når det gjelder mammaene og pappaene. Det er en indikator på at vi blir presentert for foreldre som er gode på å vise omsorg overfor barna. Vi blir altså kjent med pappaer som er omsorgsfulle også fysisk, dog ikke helt på samme nivå som moren, når man ser det totale tilfanget av bøker under ett. Her må det også tas høyde for det utslaget enkeltbøker kan ha i den store sammenhengen, det vil si at én bok som viser en pappa i veldig mange bilder, der han ikke viser fysisk omsorg en eneste gang, kan skape en viss ubalanse som ikke kommer til syne i tallene.

Det å kysse barnet, som kanskje kan beskrives som den mest intime formen for fysisk, kjærlig omsorgshandling fra en forelder forekommer kun én gang i mitt utvalg av bøker. Den ene gangen det skjer, er det også faren som gjør det, som jeg allerede har nevnt i min lille omtale av Grytten *Leggetid*. Min hypotese var at det kunne eksistere en skjev balanse i denne kategorien, i form av flere observasjoner av mødre som kysset barna sine, men denne ble altså motbevist. Norske illustratører og forfattere tyr heller til de mer typiske formene for fysiske omsorgshandlinger som for eksempel klemming eller det å holde barnet i hånden, som er situasjoner man kan observere at skjer ofte i bøkene.

6.4 Mange aleneforeldre

Det er tydelig at de norske bildebokforfatterne er opptatt av å skildre familier som mangfoldet av dagens barn kan kjenne seg igjen i og relatere til. Det er flere forfattere som velger å skrive bøker der kun faren er til stede eller kun moren, og dette selv om det som regel er små barn som er hovedkarakterer. Det har vært gjort funn tidligere på at om lag 40 % av ekteskap ender i brudd, samtidig er det en nedadgående kurve de siste ti årene, der færre og færre skiller seg (Stolt-Nielsen, 2018). Imidlertid er det også færre som gifter seg sammenlignet med før. Vi kan med andre ord anta at det er stadig flere par som velger å få barn uten å gifte seg, og tall

viser at sjansen for at de går fra hverandre er enda større enn for de som er gift (Furulund, 2018).

Det er ingen tvil om at bøkene som viser frem familier der et barn kun har én forelder, har et stort nedslagsfelt med tanke på det at mange barn kan kjenne seg igjen i denne konstellasjonen. I mitt utvalg av bøker var det nesten halvparten av bøkene som viste kun én forelder til stede. At forfatterne er bevisst over denne samfunnsutviklingen og ønsker at den skal bli skildret i det litterære universet barna møter på, er en slutning man kan trekke. Man kan også tenke seg at dette i tillegg kan ha en sammenheng med at for et lite barn, så er det lettere å forholde seg til få personer, og en fortelling med én forelder vil i så måte være enda enklere å konsentrere seg om enn en fortelling som involverer to foreldre. Uavhengig av om dette spiller en rolle eller ikke, så er det ingen tvil om, slik jeg ser det, at forfatterne ønsker å skrive bøker som er i takt med tiden. Det ser vi også gjennom tallene jeg har endt opp med når det gjelder det grunnleggende punktet som omhandler i hvor stor grad pappaene er til stede i bøkene.

6.5 En tilstedeværende pappa

Pappaen blir altså gitt en sentral plass i barnets liv og hverdag i disse norske bildebøkene, og er ikke på langt nær fraværende på noen som helst måte, slik det viste seg at han var i de amerikanske og engelske bildebøkene. Norske forfattere og illustratører i dagens samtid har en helt annen inngang til hvordan de ønsker å fremstille foreldrerollene. Det er ingen tvil om at de samlet sett gjennom sine bøker fjerner seg fra den oppfatningen av foreldreroller som preget besteforeldregenerasjonen, der faren var sett på som hovedsakelig en forsørger og ikke en som involverte seg like mye i husarbeid og det å gi barnet kjærlig omsorg slik som moren. Det vil ikke nødvendigvis si at det er noe de fokuserer på eller er opptatt av når de skriver bøkene, men at det uansett antakelig er noe som forekommer naturlig med tanke på hvordan samfunnet er i dag, sammenlignet med hvordan det var for 50 år siden.

I min undersøkelse viste det seg at pappaen som nevnt er enda mer til stede enn moren, det vil si i form av hvor mange bilder han figurerer på i bøkene. Jeg har også

lest tekstene, og opplever at det bildene viser samsvarer med det som teksten formidler i dette henseendet. Det at pappaen er enda mer til stede enn mammaen kan være et resultat av at man som bildebokforfatter faktisk er opptatt av å vise frem den moderne familien, og at det å skrive om far og barn i så måte viser større grad av progressivitet enn det å skrive om mor og barn. Spørsmålet blir da i hvilken grad forfatterne er preget av politiske og ideologiske motiver når de skal vise frem familien kontra ønsket om å speile virkeligheten slik den egentlig er. Man kan i det minste teoretisere at den førstnevnte faktoren spiller en rolle på bakgrunn av disse funnene. Man kan ikke komme forbi det faktum at pappaen i den historiske sammenheng har vært mer fraværende i det å gi omsorg for barna sammenlignet med moren, og selv om det begynner å bli lenge siden at de faktiske forhold var slik, så er husmoren langt fra glemt. Selv har jeg hørt mangfoldige ganger at det blir spøkt med at mødre sine plass er på kjøkkenet, og selv om dette kun har blitt sagt med den hensikt å utløse latter, så er det likevel en påminner om at folk er seg bevisst hvordan balansen mellom mor og far var før i tiden.

Samtidig vil jeg påpeke at jeg på ingen måte opplever at det overkompenseres så mye at mammaen blir usynliggjort som et resultat av dette, altså av at pappaen er den vi ser mest til, mammaen er også i høyeste grad til stede og viser omsorg. Forskjellen i antall mødre og fedre er med andre ord ikke så betydelig at man kan unnlate å omtale den med visse forbehold. Det kan imidlertid sies at pappaene er sterkt representert og til stede, og det enda mer enn mammaene i mitt bildebokutvalg.

6.6 Spor av tradisjon og stereotypiske trekk

Selv om forfatterne tilsynelatende har satt seg fore å speile en likestilt foreldrerolle når det kommer til det å vise omsorg, så kan det virke som at det på et punkt eksisterer en forskjell mellom dem som resonnerer med det mer tradisjonelle bildet av kjønnene. Nærmere bestemt hva angår det å ta med barnet på noe, altså i form av en aktivitet. Det er her en merkbar forskjell, der pappaen er i større grad den som initierer slike utflukter, mens moren er oftere sett innenfor hjemmets eiendom. Jeg registrerte om lag dobbelt så mange tilfeller av at pappaen tok med barnet på en utflykt i en eller annen form sammenlignet med hvor mange ganger moren gjorde

det, forskjellen er dog ikke like dramatisk hvis man ser funnet i lys av prosenttallene 9,76 % mot 6,31 %. Dette er for øvrig en kategori som ikke kan relateres til noen av kategoriene i de engelske og amerikanske undersøkelsene, noe som er litt synd.

Dette funnet kommer også tydelig til syne i kategorien der jeg registrerte hvor ofte foreldrene ble sett i hjemmet og hvor ofte de ble sett utenfor hjemmet. I hjemmet gjorde jeg om lag like mange observasjoner av faren og moren, mens utenfor hjemmet gjorde jeg omtrent dobbelt så mange observasjoner av faren som av moren. Mødre blir plassert oftere i hjemmet enn utenfor eiendommen, mens fedre blir det motsatte. Det hører også her med til historien at det ikke tas høyde for hvilken betydning enkelte bøker har for den generelle statistikken, men i dette tilfellet er det ingen bøker som utgjør en nevneverdig stor forskjell i forhold til de andre. Det kan altså virke som at mødrene i bildebøkene er mer knyttet til hjemmene sine enn det mennene er. Det at kvinnene blir plassert der i større grad, mens mennene oftere er å finne utendørs, gjerne da ute på tur eller i forbindelse med en aktivitet eller utflukt, gjør at det er mulig å trekke linjer til det som husmorrollen representerte. Dette baserer seg da vel å merke på det at de er mer statiske enn faren med tanke på hvor de befinner seg, ikke hva de gjør. Det er en assosiasjon med tilhørende begrensninger, ettersom mammaene også er å se andre steder enn i hjemmet, og noen får vi se at har jobb og egne fritidssysler. Det er imidlertid ikke like ofte det gjelder for moren som det gjelder for faren. Oftest er det den "verdenen" innenfor hjemmet som Lorentzen snakker om i forbindelse med husmorrollen, at vi ser mødrene i.

6.7 Funnene sett i sammenheng med empiriske funn om faktiske foreldre i samtiden

Funnet i min undersøkelse om at bildebokpappaene oftere tar barna med på noe er interessant å se i sammenheng med det Sentio Research Norge på oppdrag fra Bufdir fant i sin undersøkelse av norske foreldres oppfatning av seg selv og sin partners utøvelse av foreldrerollen. I SRNs undersøkelse er det kategorien «aktiviteter sammen med barnet» som blir relevant med dette i øyemed. Denne kategorien er nemlig et unntak fra den gjennomgående trenden i SRNs undersøkelse

om at mødrene oppfattet seg selv som mer aktive omsorgspersoner overfor barna enn fedrene - størstedelen av begge kjønn mener at de er likestilt her. Fedre er imidlertid i flertall (70 %) i å svare at de gjør like mye aktiviteter med barnet som den andre forelderens. 58 % av mødrene mener det samme. 38 % av mødrene mener derimot at det også her er de som er mest aktive, og kun 20 % av mennene mener at de selv er de mest aktive.

Det at bildebøkene viser en far som oftere tar barna med på ting enn moren, går imot det at de fleste foreldre mener at de er likeverdige omsorgspersoner på dette området og særlig det at flere mødre enn fedre mener at de selv er de som oftest initierer slike aktiviteter med barna. Det at dette er den eneste kategorien hvor et flertall av mødre er enige med fedrene om at de er likeverdige, gjør at man kan se en sammenheng med min undersøkelse på dette punktet likevel fordi det vitner om at dette er et område hvor det er enighet mellom begge kjønn at faren bidrar mye. I denne forbindelse er det interessant å ta i betraktning hvem det er som har skrevet og illustrert bildebøkene, altså hvilket kjønn de tilhører.

Man kunne kanskje tenke seg at ettersom funnene til SRN viser at de fleste mødre hovedsakelig anser seg selv som like aktive eller mer aktive enn faren når det gjelder å initiere aktivitet med barnet, så ville det føre til at mødrene i bildebøkene også i stor grad ble portrettert slik. Det er imidlertid ikke tilfelle, på tross av at det er en overvekt av kvinnelige forfattere og illustratører. Kanskje kan dette skyldes at denne yrkesgruppen muligens ikke har de samme oppfatningene om dette som den norske gjennomsnittskvinnen, eller det kan skyldes at man ikke har et behov for å forsøke å gjenspeile sin egen virkelighet i bildebøkene. Jeg har heller ikke undersøkt i hvilken grad forfatterne har barn eller ikke, noe som også er en avgjørende faktor akkurat her. På dette punktet, altså den kjønnsmessige forskjellen i bildebokforeldre som tar barnet med på noe, kan man ikke lenger teoretisere at forfatterne kanskje ønsker å vise frem den moderne familien, ettersom det hadde vært mer aktuelt i den sammenheng å vise at mødrene tar med seg barna ut på forskjellige aktiviteter fremfor at faren gjør det.

Når man ser alle funnene fra bøkene under ett og kobler det sammen med at de fleste av bøkene har kvinnelige opphavspersoner, så kan man øyne en annen interessant kontrast mellom min undersøkelse og den Sentio Research Norge

utførte. Det overordnede funnet av at leseren blir enda mer eksponert for pappaer enn mammaer i bildebøkene, er noe som går imot funnene deres om at mammaer anser seg selv som den mest tilstedeværende personen i barnets liv. Skulle man direkte oversatt funnene i undersøkelsen av foreldres oppfatninger av sin egen omsorg for barna til bildebøker, ville vi sett flere mammaer enn pappaer. Potensielle grunner til dette er de samme som jeg skrev om i forrige avsnitt, men det er derimot her også mulig å se det i sammenheng med hva man i det moderne samfunnet ofte ønsker, nemlig det å bryte med tradisjonelle og gammeldagse mønstre.

Måten bildebokpappaene fra bøkene i min studie blir fremstilt på, korrelerer også godt med hvordan de svenske småbarnspappaene i Näslunds studie så på seg selv og sine evner til å yte omsorg overfor barna, og hvordan de ønsket å framstå som foreldre. Det at de ser på seg selv som sterkt til stede for barna, og også at de er opptatt av å gjøre aktiviteter sammen med barna sammenfaller godt med hvordan bildebokpappaene opptrer. Jeg oppfatter blant annet adjektivene de omtalte seg selv som pappaer med - trygg, stabil, nærværende og kjærlig, også som beskrivende for hvordan bildebokpappaene fremstår. Bildebokpappaene er trygge og stabile for eksempel når barna trenger trøst, og de er flinke til å vise sin kjærlighet overfor barna, gjerne da gjennom fysisk berøring. Hvordan dette kommer til uttrykk i de faktiske bøkene skal jeg komme nærmere inn på i de neste avsnittene.

6.8 Eksempler på bildebokpappaer

Jeg kommer videre i diskusjonen min til å gå inn i noen av bøkene som jeg har undersøkt. Dette for å kunne vise frem mer spesifikt hvordan pappaene ter seg i bøkene, først og fremst for å tegne et tydeligere bilde av hvordan dagens bildebokpappaer oppfører seg, men også å vise at det finner nyanser og variasjoner i ham. Jeg har forsøkt å finne frem eksempler som på ulike måter er representative for de større trendene, men også tilfeller som viser at pappaen ikke kan summeres opp på én måte. Jeg vil likevel hevde at i det store og det hele kan pappaene i samtidens bildebøker beskrives som omsorgsfulle og tilstedeværende.

Når det er sagt, er det ikke slik at jeg i alle bildebøkene kan lese så mye ut av pappaens tilstedeværelse. Noen ganger er han der i kun et par bilder, og ikke

spesielt aktiv fordi det ikke blir aktuelt på grunn av bokens handling. For eksempel kan det være at det er vennskap mellom barn som er det store temaet i boka. Da ligger ikke fokuset på familien og vi får ikke noe egentlig innblikk i hvordan pappaene forvalter sin omsorgsrolle.

6.8.1 Tre typer pappaer

Jeg mener det finnes hovedsakelig tre typer pappaer i disse bildebøkene. Pappaer som er tydelig omsorgsfulle og aktive, pappaer som strever og har sine ufullkommenheter, og pappaer som er der, men blir fremstilt ganske nøytralt og gjør ikke så mye ut av seg. Det er den førstnevnte og sistnevnte typen vi ser mest av, men det finnes også noen eksempler på pappaen som ikke helt vet hvordan han skal være pappa, men som vi samtidig gjerne ser at har en viss fremgang. Jeg vil nå vise frem noen eksempler på disse forskjellige typene av pappaer fra forskjellige bildebøker i utvalget mitt. Vel å merke kommer jeg ikke til å gjøre en litteraturvitenskapelig analyse av bøkene, men heller fortelle om bøkene og det som formidles i dem på en beskrivende måte. Jeg ser det ikke som mitt anliggende å gå i dybden på hver enkelt bok, men heller trekke ut det jeg finner relevant å rette søkelyset mot med tanke på hvordan pappaene blir fremstilt. Jeg kommer også til å supplere mine egne observasjoner av hvordan pappaene er fremstilt med perspektiver fra personer som har anmeldt eller analysert bøkene. Pappaene og hvordan de er fremstilt var imidlertid ikke noe anmelderne fokuserte mye på.

6.8.2 Den omsorgsfulle pappaen

En beskrivelse som er passende for en betydelig andel av de pappaene vi blir kjent med i mitt utvalg av bildebøker er «den omsorgsfulle pappaen». Jeg vil i de følgende avsnittene ta for meg noen av de pappaene som fungerer som representanter for denne typen forelder. Hvordan oppfører en omsorgsfull pappa seg?

6.8.2.1 *Leggetid* av Frode Grytten

Et eksempel på en moderne og omsorgsfull far er pappaen i boka *Leggetid* som utkom i 2020, skrevet av Frode Grytten og illustrert av Mari Kanstad Johnsen. Det er også en av bøkene jeg har tatt for meg som inkluderer den mest vanlige kombinasjonen av forelder og barn, nemlig far og datter. Forsideillustrasjonene til bøkene har jeg ikke valgt å inkludere i selve undersøkelsen min, men vi blir allerede der presentert for et bilde som er representativt for det boka som helhet formidler: En far med barnet sitt i armkroken og som gjengjelder barnets smil mens han leser en bok for henne før leggetid.

Fig. 10. *Leggetid* - Frode Grytten / Mari Kanstad Johnsen

Den fysiske kontakten mellom faren og barnet er tydelig gjennom hele boken, hun sitter blant annet på armen hans, skulderen og bruker faren som en slags madrass som hun ligger opp ned på, mens han sitter i stolen. Man kan ellers se en viss likhet mellom dette barnet og Albert Åberg rent utseendemessig, uten at det går an å si noe om illustratøren har hentet inspirasjon derfra.

Handlingen spinner ut fra farens historiefortelling - dattera ønsker at noen skal skrive en bok om henne, og faren legger til rette for at denne boka kommer til live i barnets fantasi, der han dikter og inviterer barnet til å være med i den frie diktningen. Vi som lesere får se disse fantasifulle sekvensene som de to dikter opp, de er blant annet på bilsafari, de reiser tilbake i tid og ser bestefaren, og de reiser inn i fremtiden. Mot slutten av boka sier jenta at det beste hun vet er at de leser bok mens han holder rundt henne. Og vi ser at de omfavner hverandre i en klem - et bilde som veldig tydelig uttrykker den kjærligheten de føler overfor hverandre. I det siste bildet kysser faren barnet, som jeg mener er et veldig tydelig bilde på den moderne pappaen og at de tradisjonelle kjønnsrollene tilknyttet foreldrerollen og det å vise omsorg for barnet, har måttet vike for en mer kjønnsnøytral fremstilling.

Fig. 11. *Leggetid* - Frode Grytten / Mari Kanstad Johnsen

Her er det de tradisjonelt sett feminine egenskapene som kommer til syne. Det er en pappa med myke sider, og er et av mange bevis på at bildebokpappaen i dagens bildebøker i større grad innehar egenskaper som ifølge SNL er knyttet til femininitet (følsomhet, evne til å vise omsorg) enn de som tillegges maskulinitet (dristighet, påståelighet og dominans). Den mannlige forelderen later til å ha en type maskulinitet som er mer i tråd med nyere teorier rundt begrepet maskulinitet, slik de svenske forskerne Hearn og Nordberg som jeg introduserte i teorikapitlet løfter frem.

I skjemaet har jeg registrert ett tilfelle av henholdsvis det å leke med barnet og også ett tilfelle av det å ta barnet med på noe. Her har jeg måttet prøve å utvise skjønn fordi det er en avstand mellom det bildene i boka illustrerer at skjer og det som faktisk skjer, ettersom illustrasjonene viser frem det som faren og datteren dikter opp i fantasien.

Sekvensene som jeg tidligere har nevnt viser frem en far som tar barnet med på spennende reiser, mens teksten får oss til å forstå at dette kun skjer i fantasien. Ikonoteksten er med andre avgjørende her, der bildene levendegjør barnets fantasiverden, mens teksten formidler den faktiske situasjonen. Ettersom bildene gjennom størsteparten av boka viser frem denne reisen faren og barnet gjør i fantasien, fant jeg det relevant å registrere ett tilfelle av «tar barnet med på noe» fra boka. En slik fantasipreget lek mener jeg også kan gå under det å «leke med barnet», selv om det ikke nødvendigvis involverer noe fysisk lek. Jeg har dog begrenset meg til å kun registrere én observasjon innenfor disse kategoriene, ettersom jeg tenker at det kan forstås på forskjellige måter.

6.8.2.2 *Nattsvermerne* av Sunniva Sunde Krogseth

Nattsvermerne som er skrevet og illustrert av Sunniva Sunde Krogseth (2021) er en annen bildebok som viser frem enda en pappa av den omsorgsfulle typen som tilsynelatende har ansvaret for barnet alene. Denne er fra 2021. Vi blir i denne boken introdusert for en innvandrerfamilie, og det er datteren Noor som skal overnatte ute sammen med søstrene sine. I utvalget mitt av bildebøker er innvandrerfamilier sjeldne å se, det er kun i denne boken og *Første dag for Amina* av Paul Leer-Salvesen. Dette finner jeg litt overraskende. Både fordi Norge er et land som fra politisk hold setter integrering høyt, og også ettersom bøker med skildringer av innvandrerfamilier har spilt en sentral rolle de senere årene i voksenlitteraturen. For eksempel gjennom bøkene til Maria Navarro Skaranger, Zeshan Shakar og Gulraiz Sharif, som alle har skildret innvandremiljøet i sine utgivelser, og vært blant de mest leste forfatterne de fem siste årene.

Jeg observerer at innvandrerbarn ved flere tilfeller kan være biskarakterer i barnebøkene, men det at innvandrerfamilien i denne boka av Krogseth spiller hovedrollen, later til å være nokså unikt. Kanskje kan det også ha en sammenheng

med at forfatterne også er etnisk norske, og at det da er en større terskel for å skildre innvandrerfamilier, siden man ikke selv er oppvokst i en og dermed er en betrakter fra utsiden. Tonje Vold skrev i 2015 om mangelen på fremstillinger av innvandrerkultur i norsk barnelitteratur i sin artikkel «*Barnelitteratur og formidling av en «postnasjonal» situasjon*».

I det norske tilfellet kan vi si at nasjonens selvforståelse slik den kommer til uttrykk i barneøkene verken synes å reflektere den demografiske endringen av nasjonen og de grenseerfaringene og kulturmøtene som er hverdagen i et stadig mer flerkulturelt samfunn, eller Norge som et postnasjonalt samfunn (Vold, 2015, s. 59).

Hun setter et stort spørsmålsteget ved hvorfor det er slik, samtidig som hun foreslår noen mulige grunner, blant annet at det kan være fordi det er få forfattere med «flerkulturell erfaring» eller at «det flerkulturelle» oppfattes som noe vanskelig som små barn ikke forstår (s. 61).

Det er riktignok ikke et hovedfokus i oppgaven min, men likevel en observasjon som jeg mener det er relevant å trekke frem. Det er altså den etnisk norske forelderen vi i så å si alle tilfeller blir kjent med, på tross av at innvandrerforelderen er den flere og flere barn i Norge er kjent med fra sine egne liv. En moderne fremstilling av den norske forelderen ville kanskje med andre ord ideelt sett også inkludert en større andel skildringer av foreldre med andre opphav enn det norske, som har kommet til Norge med sine barn, eller kommet hit og fått barn her. *Nattsvermerne* av Krogseth er på den måten, etter mitt skjønn, et viktig innslag i denne samlingen av barnebøker.

I likhet med boka jeg allerede har omtalt, *Leggetid* av Grytten, er det kvelden og den påfølgende natten som er grunnlaget for handlingen. Noor skal i utgangspunktet overnatte ute i skogen sammen med storesøstrene, men så tar frykten for ekle skapninger overhånd og for å sove så langt borte fra pappa. Faren finner en mellomløsning når han foreslår at Noor heller kan sove i hagen, så er han i nærheten og hun kan se fullmånen som hun er så glad i, uten at det er vindusglass imellom. I denne scenen som foregår over to boksider som til sammen danner ett bilde, blir det uttrykt mye. Vi ser faren holde rundt Noor, mens hun feller en tåre og er lei seg fordi

hun ikke får blitt med søstrene sine som vi gjennom vindusruten kan se gå av gårde mot skogen. Faren har et ansiktsuttrykk som etter mitt skjønn både uttrykker en medfølelse med barnet sitt, samtidig som han evner å få Noor til å føle seg bedre ved å foreslå denne nye planen, mens han legger til spørrende «Vi kan spise masse godteri og se på fullmånen?».

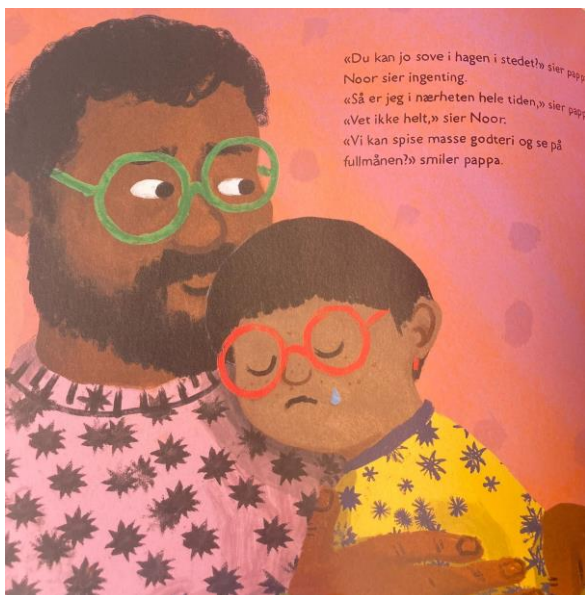

Fig. 12. *Nattsvermerne* - Sunniva Sunde Krogseth

Dette resulterer i et tydelig stemningsskift på neste side, der Noor kryper som en mark i soveposen sin med et bredt smil om munnen, og faren spiller lekent på dette ved å spørre «Er det noen småkryp som vil ha godteri?», hvorpå vi ser han mate «larven» som er Noor med allslags fargerike godterier.

Denne faren viser en allsidighet der han både trøster, leker og lager mat til barna sine. Som det kommer tydelig frem i oppslagene som jeg har hentet fra boka, er det en pappa som er stadig smilende, selv i situasjonen der han holder og trøster barnet. Dette er symptomatisk for pappaene i bildebøkene jeg har undersøkt på generell basis, det er i hovedsak dette lett tilgjengelige smilet som de ofte har på lur. Denne navnløse faren er en forelder som påtar seg omsorgsroller som tradisjonelt har vært tilkjent mor og far separat gjennom særlig matlagingen, trøsten og den kjærlige omsorgen. Han er med andre ord en representant for den moderne pappaen, og har mye til felles med de andre pappaene vi blir kjent med i de andre bøkene i utvalget mitt.

6.8.2.3 Trøst og samtale - *Eit hjarte til jul, Dagen utanfor og Georg er borte*

Foreldre kan vise omsorg på forskjellige måter overfor barna, og en av måtene vi ser pappaene være der for barna når de trenger det, er når barna har det vanskelig og de har behov for trøst eller samtale. *Eit hjarte til jul* av Line Dybedal, *Georg er borte* av Ragnar Aalbu og *Dagen utanfor* av Stine L. Ørdal er eksempler på bøker hvor pappaene trår til når barnet er stilt overfor en vanskelig situasjon mentalt. Slik bildeeksemplene fra boka viser er det farsfigurer som gir barna fysisk nærhet når de trenger det, sett i forhold til min undersøkelse - en kjærlig berøring, her i form av enten en klem eller å holde barnet i hånda. Trøsten de gir verbalt er kanskje ikke like eksplisitt, men kommer heller frem på en slags trygg og stillferdig måte. Mye ligger mellom linjene.

Fig. 15. *Eit hjarte til jul* - Line Dybedal

Eit hjarte til jul handler om ei jente som har en mor som har et sykt hjerte og som trenger hjertetransplantasjon. I mesteparten av boka er jenta sammen med faren, og situasjonen med moren dukker opp i samtalen deres av og til, der datteren søker en form for trøst eller betryggelse, som han gir henne ved å bekrefte følelsene hennes, og samtidig gi henne håp, slik vi ser på bildet under: «- Sjå, Nora, eit stjerneskot! Ønsk deg noko!» (Dybedal, 2021).

Fig. 16. *Eit hjarte til jul* - Line Dybedal. Et ikke uvanlig motiv i bildebøkene - en far som holder barnet i hånda.

I *Dagen utanfor* av Stine L. Ørdal skal Jon og faren hans i begravelsen til farfar, bokas tekst består hovedsakelig av det som foregår i hodet til Jon denne dagen, han tenker både på farfaren som ikke skal reise seg igjen, og på hvordan faren har det som har mistet sin pappa. Her vises omsorgen faren gjør i form av bilder, der vi ser de klemme, holde hverandre i hånda og faren ta han kjærlig i håret. «Jon tek handa til pappa./ Heldigvis har han pappa,/ og pappa har Jon.», leser vi, et tydelig bilde på det kjærlige forholdet dem imellom (Ørdal, 2017).

Fig. 17. *Dagen utanfor* - Stine L. Ørdal

På samme bokside som vi ser bilde av at faren klemmer sønnen, står det:

Det er ein farfar mindre i verda, og dei der ute veit det ikkje./ Hadde dei visst, ville verda stått stille, nett som humla./ Dei hadde ikkje køyrt bilane sine./ Dei ville sett på kaffi utan å drikke han opp./ Dei ville halde om barna sine som om dei aldri kunne sleppe./ Slik som pappa. Jon får nesten ikkje puste (Ørdal, 2017).

Nettopp det at Jon føler at faren holder rundt ham på en måte som uttrykker at han aldri vil slippe, er en tydelig indikator på faren omsorgsfulle tilstedeværelse for sønnen, og sier noe om at han alltid vil være der for ham. Det er også en gjensidighet i denne omfavnelsen, slik jeg leser det, ved at både pappa og sønn får trøst.

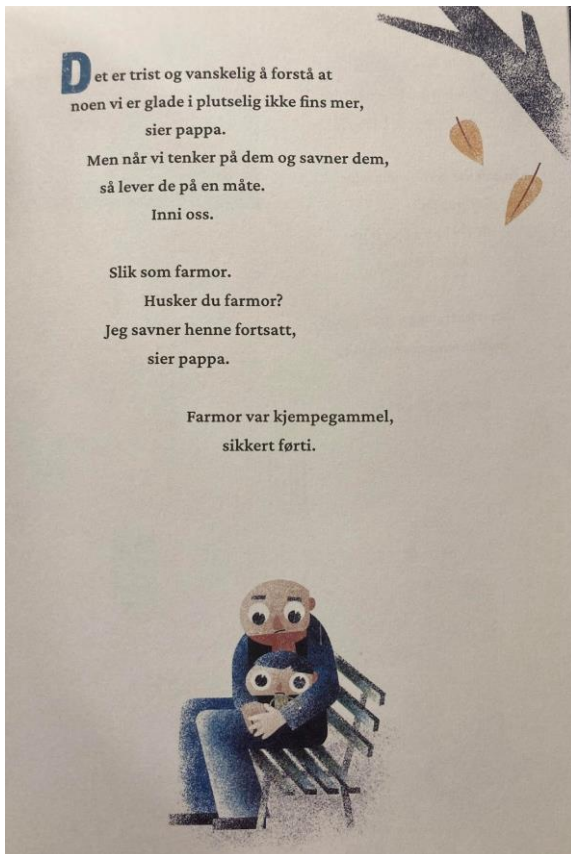

Fig. 18. *Georg er borte* - Ragnar Aalbu

Georg er borte er en bok der en far og sønn er ute og går samtidig som de leter etter katten deres, Georg, som er blitt borte. Pappaen utviser omsorg for sønnen gjennom samtalen de har og det vanskelige temaet de kommer inn på som omhandler tap og savn av de man er glad i, nærmere bestemt farmoren som er død. Han gir sønnen et nytt perspektiv på døden, og verktøy til å håndtere det bedre, både når det gjelder farmoren som er død og med tanke på fremtidige sorger. «Det er trist og vanskelig å forstå at noen vi er glade i plutselig ikke fins mer, sier pappa. Men når vi tenker på dem og savner dem, så lever de på en måte. Inni oss» (Aalbu, 2021).

Til felles for alle de tre bøkene, slik bildene viser, er at pappaene på et eller flere tidspunkt holder rundt barnet sitt, og viser kjærligheten sin til dem på denne måten. Dette skjer vel å merke ikke kun i disse bøkene, men er et syn man som leser støter på også i flere av de andre bøkene som jeg undersøkte i studien min.

6.8.3 Den strevende pappaen

Den strevende pappaen er han som viser at han ikke helt mestrer papparollen. Det kan være i form av vansker med å prioritere barnets behov fremfor sine egne, mestre sinnet sitt, eller å tilby stabilitet og trygghet. Samtidig må det påpekes at denne typen pappaen gjerne viser en form for utvikling i løpet av boka. Kanskje er det ikke tilfeldig at det er nettopp pappaene som har fått disse litt mistilpassede karaktertrekkene og ikke mammaene i utvalget mitt. Det kan være en sammenheng med det at fedre tradisjonelt sett ikke har blitt ansett for å være like naturlige i rollen som omsorgsperson for barnet. Samtidig kan det være forfatterne har tenkt at faren i så måte er en mer interessant karakter å skrive om enn mammaen sett fra et narrativt perspektiv, ved at han kan gjennomgå en utvikling. Riktignok er disse pappaene i klart mindretall, men jeg tenker likevel det er relevant å trekke de frem for å vise at det finnes et spenn i hvordan pappaene blir fremstilt. Jeg vil i det følgende komme nærmere inn på disse eksemplene på pappaer som til en viss grad bærer preg av dysfunksjonalitet.

6.8.3.1 *Uppsa* av Hilde Hodnefjeld

Uppsa av Hilde Hodnefjeld kom ut i 2021, og er en bildebok som viser frem en litt annerledes farsfigur enn de pappaene som preger materialet som helhet. Boka ble tildelt Kritikerprisen for beste barne- og ungdomsbok i 2021. Den handler om et barn (det er uklart hvilket kjønn barnet har, jeg vil derfor omtale det som hen) som drar på ferie til en øy med faren sin som skal reparere taket på hytta. Det er faktisk kun takket være denne boken at underkategorien «disiplinere barnet» får sin relevans i undersøkelsen min og sinne og temperament blir et tema, for det er ingen andre bøker i min undersøkelse som viser en forelder som lar sinnet gå utover barnet.

Tidlig blir vi gjort oppmerksom på at barnet er veldig bevisst over hva hen ikke får lov til og må unngå for å ikke vekke farens sinne. Dette fører likevel ikke til at barnet klarer å la være å forårsake disse uhellene, som for eksempel å knuse et speil eller søle sjokoladepulver, men i barnets øyne er det en fugl som konstant forfølger hen og som vi ser i hvert oppslag, som egentlig har skylda og får disse hendelsene til å skje. Denne fuglen er ikke ekte, men fungerer slik jeg ser det som et slags bilde på denne litt klossete siden ved barnet som og som forsterkes av frykten for å utløse

farens temperament. Pappaen blir nemlig illsint idet ulykken er et faktum, og vi ser ansiktet hans i forstørret form idet han skriker ut anklagende ord formet i versaler som “MÅ DU ALLTID SØLE!” eller “MÅ DU ALLTID ØDELEGGE!”.

Fig. 19. *Uppsa* - Hilde Hodnefjeld

Som illustrert her ved disse utsnittene av skjemaet mitt, blir barnet disiplinert av faren fem ganger. Denne disiplineringen er dog ikke gjort på et pedagogisk vis, og består kun i at faren uttrykker sinne hver gang barnet forårsaker ubeleilige hendelser. «Det er ikke min skyld, likevel får jeg all kjeften./ Sånn er det alltid» (Hodnefjeld, 2021), tenker det stakkars barnet. Man kan kanskje i den sammenheng diskutere i hvilken grad disse hendelsene er disiplinering av barnet eller kun uttrykkelse av sinne, men jeg tenker likevel at det går under kategorien disiplinering, ettersom det kan forstås som det å være streng overfor barnet når det gjør noe galt.

Farens vrede er vel å merke kortvarig og er alltid borte igjen på neste side. Han er på ingen måte en utelukkende streng figur, blant annet spør han om barnet gleder seg til sommerferien og plystrer mens han lager brødskive, og smiler bredt når de er på vei med bilen til brygga. Men han har et temperament som virker nærmest ustyrlig. Dette skiller ham fra fedrene i de andre bøkene jeg hittil har omtalt, som i all hovedsak blir

portrettert som stabile og trygge. Det skjer imidlertid en vending mot slutten av boka der faren er den som mister kaffekanna i gulvet så den går i tusen knas, men som da unngår å få kjeft av en besøkende og barnet. Når hen senere mister bagen i vannet på veien hjem, får han for første gang slippe å høre pappaen bli sint. Denne boka er for øvrig også et eksempel på en pappa som tar barnet med på noe. Mesteparten av handlingen foregår utenfor hjemmet, både på veien til hytta og oppholdet på øya. Sammenlignet med fedrene i de andre bøkene jeg har omtalt til nå, er denne faren mye mer røff i kantene og håndterer ikke foreldrerollen like godt, der han er utålmodig og mindre forståelsesfull. Samtidig har han ofte et smil på lur og er ikke langsur, han er i utvikling og vi forstår at han prøver å forbedre seg, særlig mot slutten av boka.

Boka har også blitt anmeldt og omtalt i flere medier, og er hyllet av kritikere for hvordan den skildrer barnet og hvordan det oppleves å få kjeft fra en oppfarende forelder. Pappaen er dog ikke hovedfokuset i anmeldelsene og er ikke omtalt stort utenom det faktum at han har et voldsomt temperament som går negativt utover barnet, samtidig han er god på bunn. Egon Låstad har anmeldt boken på Barnebokkritikk.no og påpeker farens dobbelthet i form av at han «fremstilles som snill, men oppfarende», og at han tydelig har dårlig samvittighet etter å ha kjeftet på barnet når de sitter sammen i båten.

Fig. 20. *Uppsa* - Hilde Hodnefjeld

Utviklingen i måten vi leser fuglen speiler hvordan faren til slutt evner å se sitt barn. Når noe går galt, skylder faren instinktivt på barnet, mens barnet febrilsk

skylder videre på kråka. Først når de kommer seg ut av dette mønsteret, åpner fortellingen seg (Låstad, 2021).

Han påpeker også hvordan illustrasjonene i bøkene ikke på langt nær bærer preg av perfektjonisme, men at den skjøre streken i seg selv er et poeng. «Det handler om å vise frem det mindre perfekte - og sårbare».

6.8.3.2 *Ollianna* av Gro Dahle og Kaia Dahle Nyhus

I bildeboka *Ollianna* skrevet av Gro Dahle og illustrert av Kaia Dahle Nyhus fra 2020 møter vi også en pappa som har sine feil og mangler, men som gjennomgår en utvikling i løpet av boka. I denne boka er det mammaen som er den forståelsesfulle forelderen, mens faren ikke gir sønnen, som identifiserer seg som jente, den samme bekreftelsen som moren gjør. Gjennom mesteparten av boka er faren kritisk til barnets feminine tendenser og nekter å anerkjenne det faktum at lille Olli ikke ønsker å være den personen som pappaen ønsker at han skal være. Faren er en friluftsmann og tar barnet med på skogstur for å gjøre ham sterk og tøff. Han er en tradisjonell maskulin skikkelse med muskler, fremhevet kjeveparti og sekk på ryggen, mens moren er den trygge omsorgsfiguren.

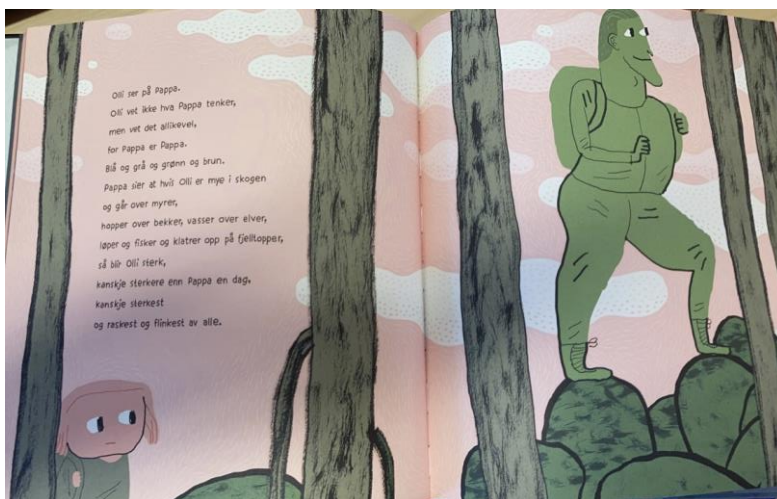

Fig. 21. *Ollianna* - Gro Dahle / Kaia Dahle Nyhus

Vi ser her også det kjente temaet med at det er pappaen som tar med barnet på tur, mens moren er hjemme. Boka speiler hovedsakelig tradisjonelle kjønnsroller

gjennom dette handlingsmønsteret. Det skjer imidlertid en vending mot slutten av boka der pappaen setter seg ned med barnet og for første gang tar inn over seg Ollis følelser, da han innser at han må ofre sine egne forestillinger om hvordan en sønn skal være, og at han har tatt feil. Han går fra å være hard til å bli en forståelsesfull pappa som ser barnet for den hun er, og som skjønner at navnet Ollianna er navnet han fra nå av skal tiltale barnet sitt med.

Pappa ser på Ollianna./ Han ser lenge, ser dypt,/ ser gråten og bak gråten./
For pappa må gå gjennom den gråten,/ vasse over myrer og sjøer,/ hoppe
over bekker og elver,/ flytte fjellet, snu åsen,/ skyve på steiner og finne
Ollianna/ og se hvem Ollianna er!/ Kjenne Ollianna igjen (Dahle, 2020).

Slik formidles vendepunktet gjennom ord da faren endelig forstår hvor trangsynt og lite omsorgsfull han har vært overfor barnet.

Fig. 22. *Ollianna* - Gro Dahle / Kaia Dahle Nyhus

Med andre ord, så er på ingen måte alle pappaene i de bildebøkene jeg har undersøkt ufeilbarlige, de har sine feil og mangler og de vet ikke alltid hvordan de skal takle sin omsorgsrolle. Men vi ser også her at de er i en viss utvikling, og får et nytt perspektiv på seg selv og sitt forhold til barnet i løpet av boka. Disse pappaene som feiler i sin utøvelse av omsorgsrollen er dog heller unntaket enn regelen, men jeg tenker det er viktig å trekke frem disse også og vise at det i bildebøkene ikke kun blir skapt farsskikkelser som handler riktig eller alltid sier de rette tingene.

Karoline Braadland har i sin masteroppgave fordypet seg i to bildebøker hvor en av dem var nettopp Ollianna. Hun påpeker blant annet hvordan moren og faren bevisst er blitt tildelt ulike farger av Dahle og Nyhus (Dahle er forfatter og Nyhus er illustratør, og man kan anta at de har bestemt dette sammen). I starten er faren blå, mens moren er rød. Faren skifter farge til grønn når han blir fremstilt på en mer positiv måte i hvordan han er mot sønnen. Braadland skriver også om hvordan boka forholder seg til tradisjonelle kjønnsroller:

Man kan enkelt finne ganske tradisjonelle og lett gjenkjennelige kjønnsroller i boka, som forsterkes og uttrykkes gjennom fargene blå og rød. Kvinner kan ofte bli sett på som mer omsorgsfulle og varme enn menn. Bildebokas fargebruk skaper en kontrastfylt fortelling, og minner om hvor sterkt farger er tilknyttet kjønnsidentitet. Fremstillingen av en rød, raus og varm mor og en blå, streng far med svært maskuline verdier bekrefter kjønnsstereotypene, noe bildeboka egentlig forsøker å bryte opp (Braadland, 2021, s. 54).

Pappaen beskrives slik i starten av boka: "Pappa er blå./ Pappa er trang og streng i øynene./ Hunden gjemmer seg innunder bordet./ For pappa er stram i stemmen./ - Gutter har kort hår, sier Pappa./ - Jeg er ikke gutt, sier Olli./ - Selvfølgelig er du gutt, sier Pappa" (Dahle, 2020).

Ollianna tilbyr kanskje det tydeligste eksemplet av alle bøkene i studien min på tradisjonelle kjønnsroller, der faren er hard og kald, mens moren er det motsatte, slik Braadland beskriver. Effekten blir desto større når vendepunktet kommer da faren mørner overfor barnet og plutselig forstår det han tidligere var for sneversynt til å fatte, der han skifter farge fra kald blå til mild grønn.

6.8.3.3 *Arkimedes og vindmølla* av Hans Sande og Skinkeape

Den aktive pappaen har utkrystallisert seg som en tydelig figur i min undersøkelse, slik som faren i *Ollianna*. *Arkimedes og vindmølla* er en bok som kom ut i 2020, skrevet av Hans Sande og illustrert av Marianne Gretteberg Engedal som går under kunstnernavnet Skinkeape. Vi blir her kjent med en pappa som er en representant for den eventyrlystne forelderen som tar barnet sitt med på spennende ekspedisjoner, samtidig som han også har sine tydelige svakheter. Han er i det hele tatt en

eksentrisk figur, og på mange måter er han mer barnslig enn barnet sitt, ei jente som heter Evreka. Familien er nokså dysfunksjonell på grunn av hans manglende evne til å gi barnet stabilitet og trygghet. Han er en oppfinnerpappa som stadig har nye ideer om morsomme nyskapinger, blant annet fant han i fjor opp firkanta såpebobler, får vi vite.

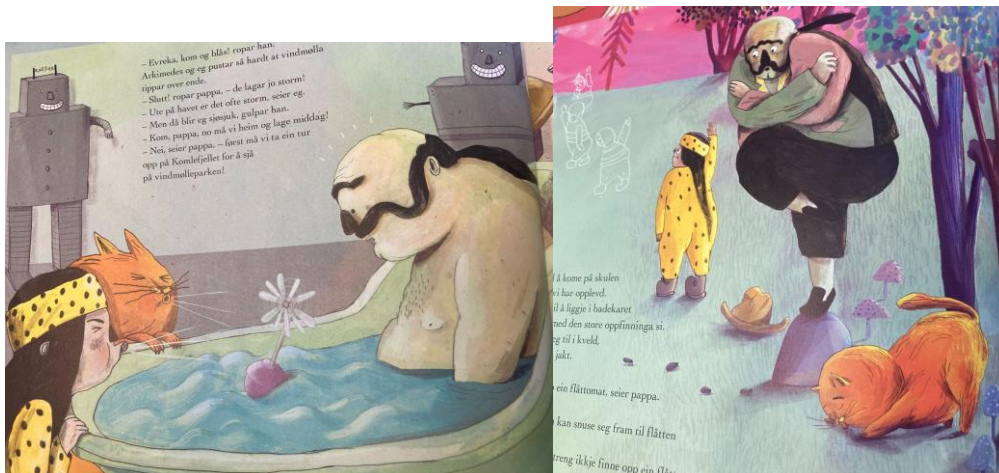

Fig. 23. Arkimedes og vindmølla - Hans Sande / Skinkeape

Han er livredd flått og presterer å tisse på seg i en situasjon preget av panikk der de klamrer seg fast i et tau festet til en luftballong som ikke fungerte som tiltenkt, og barnet beroliger han med at bukse hans tørker fort i vinden og at hun ikke skal si det til noen. Dette er et av de klareste bildene på at barnet er den modne karakteren her, og det minner mer om en forelder som kommuniserer med sitt barn enn motsatt. Pappaen viser imidlertid også at han evner å være en kjærlig far idet han klemmer barnet og katten Arkimedes i en av bokas siste oppslag.

Katrine Kalleklev som anmeldte boka for Barnebokkritikk.no skriver i sin anmeldelse at jenta Evreka fungerer som en pappa-pleaser og som hans personlige assistent. «Det er lett å bli sjarmert av den eksentriske mannen som nyter badestundene sine. Jeg syns allikevel det er foruroligende at Evreka tar oppvasken samtidig som hun tenker at det er synd på han som må jobbe (i badekaret)» (Kalleklev, 2020). Hun peker også på hvordan datteren på en måte er til for å være til støtte for faren, og ikke får lov til å utfolde seg selv, som hun blant annet forklarer gjennom dette eksempelet hun skildrer fra boka:

Selv om det er ment morsomt, føler jeg en bismak over en grenseløshet som går på bekostning av andre. Mot slutten tisser han på Evreka da de henger i ledningen på vei ned etter den mislykkede ferden. Han blir riktignok flau, men nok en gang tar Evreka på seg ansvaret. Det er altså hun som blir tisset på, men hun som trøster ham: «Ikkje ver redd (...) – buksa di tørkar fort i vinden ...» (Kalleklev, 2020).

Dette er med andre ord en bildebok preget av humor, der forfatteren ikke går inn for å tegne et realistisk portrett av en familie, men heller lar fantasien få fritt spillerom. Dette er også et av tilfellene der vi blir kjent med en pappa som bor alene med barnet, uten at en mor er med i bildet. Faren er i høyeste grad toneangivende for handlingen i boka og det dreier seg om ham og hans uortodokse livsstil med datteren som også lar seg engasjere i hans arbeid. Selv om handlingen er annerledes i forhold til mange av de andre bildebøkene, med tanke på at vi blir introdusert for en tilværelse som ikke et vanlig barn kan kjenne seg så mye igjen i, er denne boka samtidig på mange måter representativ for de tendensene jeg har funnet i et overordnet perspektiv, rent statistikkmessig. For eksempel ser vi at faren blir gitt stor plass som illustrert figur (22 observasjoner), og han blir nevnt i teksten på jevnlig basis (36 ganger i alt).

6.8.4 Den udefinerte pappaen

Den udefinerte pappaen er den tredje typen av pappaer som man støter på i bildebøkene jeg har undersøkt. Det jeg mener med denne beskrivelsen, er at vi får for lite informasjon om dem til å kunne bedømme på et forsvarlig vis hvordan de forvalter omsorgsrollen sin. Dette gjelder generelt sett ikke de pappaene som er en tydelig del av handlingen, men heller de som ikke er å se på mange oppslag i bøkene de er med, og som heller fungerer som naturlige skikkelser i bakgrunnen uten å gjøre nevneverdig mye ut av seg. Jeg vil imidlertid påpeke at i en undersøkelse hvor man inkluderer alle bildebøker som har en pappa eller mamma i seg uavhengig av i hvor stor grad de er til stede, vil dette være uunngåelig.

Barnet eller barna er alltid bokas hovedperson eller hovedpersoner, og det veksler i hvor stor grad foreldrene slipper til i de ulike historiene. Mange av pappaene får ikke

nok spillerom av forfatteren til å vise hvordan de utøver omsorgsrollen sin fordi de altså er mindre viktige karakterer i boka avhengig av plottet, noe som naturligvis ikke er en kritikk, men kun én observasjon. Ofte kan for eksempel vennskap være det store temaet i boka snarere enn hvordan det er å være familie, og da vil naturlig nok ikke foreldre nødvendigvis være toneangivende for det som blir fortalt. Hvis de var med på flere oppslag i alle bøkene og mer sentrale for fortellingene, så ville man antakelig sett flere tilfeller av at de lekte med barnet eller gjorde andre omsorgshandlinger, slik jeg forespeilet da jeg utformet skjemaene i studien min. Det faktum at dette ikke er tilfelle, er noe undersøkelsen til dels lider litt av.

Jeg tenker likevel at det er verdt å nevne denne type pappaens eksistens i bildebøkene i mitt utvalg, delvis fordi de utvilsomt er en type bildebokforelder, og delvis også fordi det gir en forklaring på hvorfor mange av kategoriene for omsorgshandlinger som jeg lagde før jeg gjennomførte undersøkelsen har såpass få observasjoner knyttet til seg. Ideelt sett skulle jeg hatt mer tallmateriale å analysere pappaene ut ifra. Hadde det vært enda flere av den type pappaene jeg har beskrevet i de foregående underkapitlene og færre av denne typen som jeg kaller pappaer som er vanskelige å kategorisere, ville saken vært en annen.

Det at det i hovedsak er de mest grunnleggende formene for omsorg vi får se pappaene vise overfor barna, som det å bare være til stede for dem, snakke med dem, eller det å uttrykke sin kjærlighet gjennom fysisk kontakt, kan relateres til dette. Som tidligere nevnt er det kategorien for å ta barnet med på noe som skiller seg ut ved at det her eksisterer en tydelig kontrast mellom mødrene og fedrene, og som også er den kategorien av ikke-fysisk omsorgshandling som er mest kjennetegnende for bildebokforelderene av det mannlige kjønn. Det at pappaene ikke gjør så mye av det andre man kan kunne tenke seg at var hverdagslige omsorgshandlinger, som for eksempel å lese for barnet, lage mat til barnet eller ta de med til skole eller barnehage er imidlertid ikke noe man kan kontrastere mot mammaenes omsorgshandlinger. Med det sikter jeg til at mammaene ifølge resultatene mine også gjør dette i liten grad i de bildebøkene jeg har undersøkt. Det er med andre ord ikke noe som kan knyttes til kjønn.

For å kunne innhente tydeligere funn hva angår hvordan foreldrene i bildebøkene utøver sine omsorgsroller, trenger man trolig å undersøke et vesentlig større antall

bildebøker enn det jeg inkluderte i min studie. Selvfølgelig finnes det også en viss mulighet for at tilfeldighetene gjorde at det i de bøkene jeg har sett på var uforholdsmessig lite å observere av slikt. Samtidig tenker jeg at et antall på 40 bøker, bør være tilstrekkelig høyt til at man skal kunne uttale seg om tendenser med en viss tyngde. Til syvende og sist vil jeg fremholde at jeg også fant det noe overraskende at det var såpass lite materiale å analysere ut ifra hva angår disse mer hverdagslige formene for omsorg. Kanskje tyder dette på at dagens forfattere er mer interesserte i å formidle foreldre-barn-relasjoner der mer dybderike temaer er i fokus heller enn å vise mer alminnelige omsorgshandlinger.

7. Avslutning

7.1 Konklusjon

Etter å ha undersøkt hvordan pappaer er fremstilt i norske bildebøker for barn utgitt i nyere tid, sitter jeg igjen med flere interessante funn. Det viser seg at leserne av disse bøkene blir presentert for en pappa som i stor grad er tilstedeværende for barna og flink til å vise omsorg for dem. Papparollen oppleves slik den blir fremstilt i bøkene som oppdatert i henhold til hvordan man tenker den moderne pappaen skal være i dagens samfunn. Jeg ønsket også å finne ut om det var forskjeller i hvordan fedre og mødre ble portrettert, noe som avhang av at jeg registrerte mammaenes bevegelser i bøkene i samme grad som jeg gjorde med pappaene. Selv om det ikke var overraskende at pappaene ble fremstilt som tilstedeværende og deltakende foreldre, var det noe uforventet at de skulle være det i enda større grad enn mammaene. Dette funnet henspiller på de registreringene jeg gjorde i kategorien «tilstedeværelse» i undersøkelsen min, der jeg fant flere forekomster av illustrasjoner av fedre enn av mødre. Pappaen ble også nevnt med ord flere ganger enn mammaen, og her var det enda større skille i antall observasjoner. Forskjellen mellom kjønnene når det gjaldt tilstedeværelse var dog ikke overtydelig, men den var tydelig nok til at den er verdt å skrive om og merke seg.

Man kunne også finne andre forskjeller i hvordan de ulike kjønnene av foreldrene ble fremstilt. I et av forskningsspørsmålene mine uttalte jeg at jeg ønsket å se om det fantes spor av stereotypiske trekk, og selv om det ikke var markant, vil jeg likevel påstå at enkelte av funnene kan relateres til dette. Mødrene kunne oftere enn fedrene bli observert innenfor hjemmets eiendom, mens fedrene oftere ble observert i omgivelser som ikke kunne knyttes til hjemmet. Dette funnet kan muligens ses i sammenheng med funnet om at fedrene oftere tok barnet med på noe enn det mødrene gjorde, altså initierte utflukter eller aktiviteter. Mødrene var imidlertid hakket mer aktive når det gjaldt å gi barnet fysisk omsorg. Dette ble særlig klart gjennom kategorien «kjærlig berøring», der jeg fant 21 tilfeller av at moren gjorde dette sammenlignet med farens 17. Når man i tillegg legger til grunn at det er flere oppslag av pappaer i bøkene enn av mammaer, blir forskjellen her verdt å merke seg, morens 10,19 % mot farens 6,64 %.

Det betyr ikke at bildebokpappaene er dårlige til å gi barnet omsorg via fysisk berøring, slik jeg ser det, det betyr kun at bildebokmammaene er enda bedre på det. Nettopp det at mennene oftere er utenfor hjemmet enn kvinnene og også at kvinnene er hakket mer aktive enn mennene når det kommer til å gi barnet fysisk, kjærlig omsorg, er det jeg sikter til når jeg her bruker ordet stereotypi. Jeg har dog ikke registrert *hvor* de befinner seg når de er utenfor hjemmet, og det er ikke det at de er på jobb, slik en far av besteforeldregenerasjonen typisk ville vært. Men det later uansett til at mødrene har en sterkere tilknytning til hjemmet, slik vi får se dem i disse bøkene, og det tenker jeg er et funn som i seg selv er nærliggende å se i sammenheng med tradisjonelle forestillinger om familien.

Det er etter min mening disse funnene som skiller seg ut som de kanskje mest interessante i undersøkelsen jeg gjorde. De oppleves som litt kontrastfylte i og med at de på den ene siden viser at pappaene er i høyeste grad til stede for barna sine, mens de på den andre siden antyder at stereotypiske trekk fortsatt kan skimtes når man ser foreldreskikkelsene i alle bildebøkene under ett.

Sammenlignet med bildebokpappaene i studiene gjort av de amerikanske (Anderson & Hamilton) og engelske (Adams et. al) sosiologene, fremstår de norske bildebokpappaene fra mitt utvalg bildebøker som mye mer moderne og til stede. Der fedrene i de tidligere undersøkelsene i det store og det hele er fraværende og usynliggjort, er de norske til stede og tar mer ansvar. De har det som tradisjonelt er ansett som feminine kvaliteter i seg ved at de viser empati, og de viker ikke unna når barnet trenger nærhet. I så måte er det lettere å trekke linjer mellom de norske bildebokpappaene fra 80- 90- og 2000-tallet i Tonje Imelands undersøkelse og de jeg har undersøkt fra årene 2017-2021. Det kan være tilfelle at det å løfte frem pappaene i norske bildebøker, er noe som har blitt praktisert av forfatterne over en lengre tidsperiode, kanskje spenner det nettopp over flere tiår. Om det er tilfelle, er noe som må undersøkes i en annen studie. Det jeg derimot kan uttale meg med sikkerhet om, er at dagens norske bildebokpappaer i utstrakt grad evner å være til stede for barna og å vise omsorg, og de kommer heller ikke til kort sammenlignet med mammaene i deres foreldregjerning.

7.2 Videre forskning

Det kan, som jeg nevnte i min konklusjon, være interessant å undersøke tematikken i et mer historisk perspektiv, der man søker å finne ut i hvilken grad pappaene har vært tilstedeværende i norske bildebøker over et større tidsspenn. Kanskje forholder det seg slik at man som bildebokforfatter i Norge har ønsket å vise frem en nærværende pappa og hatt et fokus på det mye lenger enn man har hatt i USA og Storbritannia. Likestillingstanken har som kjent vært sterkt befestet i de nordiske landene over en lenger tidsperiode enn hva som har vært tilfelle i andre deler av verden, og det er ikke usannsynlig at dette også har gjenspeilet seg i hvordan bildebokforfatterne har skildret familien i bøkene sine utover dagens samtid.

Hvis man har mer ressurser og tid tilgjengelig, tenker jeg det også kan være aktuelt å gjøre en enda større undersøkelse med et større tilfang av bøker, og på denne måten forhåpentligvis kunne kartlegge kjønnsforskjeller i utøvelse av foreldrerollen i bøkene på en enda mer nyansert måte. Da mener jeg at ved å inkludere flere bøker, har man større sjanser for å fange opp i hvilken grad bildebokforeldre eksempelvis uttrykker kjærlighet til barna gjennom ord, leker med barna, eller gjør andre omsorgshandlinger, noe min studie ikke lyktes helt med grunnet for lite tallmateriale. Det kunne også vært interessant og gått mer i dybden i hvordan barna i bildebøkene kommuniserer med pappaene sammenlignet med mammaene.

Det ville selvfølgelig også vært spennende å få et innblikk i hvordan forfatterne selv tenker rundt dette temaet. Da kunne man fått en forståelse av hvordan de i realiteten forholder seg til det å vise frem foreldre av ulike kjønn, og funnet ut av hva slags motiver og refleksjoner som ligger bak.

Litteraturliste

Aalbu, R. (2021). *Georg er borte*. Ena forlag.

Adams, M., Walker, C. & O'Connell, P. (2011). Invisible or Involved Fathers? A Content Analysis of Parenting in Young Children's Picturebooks in the UK. *Sex Roles* 64(3,4).

Anderson, D. A. & Hamilton, M. C. (2005). Gender Role Stereotyping of Parents in Children's Picture Books: The Invisible Father. *Sex Roles* 52(3).

Birkeland, T. & Mjør, I. (2013). *Barnelitteratur - sjangrar og teksttypar*. Cappelen Damm.

Bjorvand, A-M. (2012). *Den andre leseropplæringa*. Universitetsforlaget.

Braadland, K. (2021). *Lek og alvor i bildebøker – En analyse av fantastikken i Grevlingdager (2019) og Ollianna (2020) av Gro Dahle og Kaia Dahle Nyhus*. Universitetet i Oslo.

Brandth, B. & Kvande, E. (2014). *Fatherhood in the nordic welfare states*. Policy Press.

Brandth, B. & Kvande, E. (2003). *Fleksible fedre*. Universitetsforlaget.

Brandth, B. & Kvande, E. (2013). *Fedrekvoten og den farsvennlige velferdsstaten*. Universitetsforlaget.

Dahle, G. (2020). *Ollianna*. Cappelen Damm.

DeWitt, A., Cready, C. & Seward, R. (2013). Parental role portrayals in twentieth century children's picture books: more egalitarian or ongoing stereotyping? *Sex Roles*, 69(1-2).

Dybedal, L. (2021). *Eit hjarte til jul*. Samlaget.

Ellingsæter, A. L. (2018). Familiepolitikkenes kjønnsforståelser - to spor og fire tiår. *Nytt Norsk Tidsskrift*. 2018, 35(3-4).

Falkhäll, C. & Persson, C. (2016). *Vad förmedlar du Alfons Åberg?: En kvalitativ text- och bildanalys om hur en folkkär bilderboks-karaktär förmedlar normer och värderingar*. Mälardalens högskola, Eskilstuna Västerås.

Furulund, M. (2018, 17. juni). Færre skiller seg, men flere går fra hverandre. *NRK Vestfold og Telemark*. https://www.nrk.no/vestfoldogtelemark/faerre-skiller-seg_-men-flere-gar-fra-hverandre-1.14070545

Haavind, H. (2006). Midt i tredje akt. Fedres deltakelse i det omsorgsfulle fellesskap. *Tidsskrift for Norsk psykologforening*, 43(7).

Hansen, T. (2020). *Den lille kyklopen*. Ena forlag.

Hearn, J., Nordberg, M., Andersson, K., Balkmar, D., Gottzen, L., Klinth. R., Pringle, K. & Sandberg, L. (2012). Hegemonic masculinity and beyond : 40 years of research in Sweden. *Sage Journals*. 15(1).

Hodnefjeld, H. (2021). *Uppsa*. Gyldendal.

Imeland, T. S. (2018). *“Den ungen er eit troll, seier mamma”*. *Fremstillingen av foreldrerollen i ni norske bildebøker utgitt mellom 1980 og 2010*. Universitetet i Oslo.

Kalleklev, K. (2020). *Hysj! Pappa tenker* [Anmeldelse av boka *Arkimedes og vindmølla* av H. Sande og *Skinkeape*]. *Barnebokkritikk.no*. <https://www.barnebokkritikk.no/hysj-pappa-tenker/#.Y2D-zuzMKRs>

Krogseth, S. S. (2021). *Nattsvermerne*. Gyldendal.

Langeland, F. & Hoel, A. S. (2016). En røff guide til Raewyn Connell. Sosiologen. Hentet 1. november 2022 fra <https://sosiologen.no/essay/roffguide/roff-guide-raewyn-connell/>

Lorentzen, J. (2012). *Fra farskapets historie i Norge - 1850-2012*. Universitetsforlaget.

Løkke, P. A. (2000). *Farsrevolusjonen. Fedre og maskulinitet i en ny tid*. Pax.

Låstad, Egon. (2022). *Årvåken fugl [Anmeldelse av boka Uppsa, av H. Hodnefeld]*. Barnebokkritikk.no. https://www.barnebokkritikk.no/arvaken-fugl/#.Y2D_UuzMKRs

Meld. St. 20. (1988-89). *Langtidsprogrammet 1990-1993*. Finans- og tolldepartementet.

Nikolajeva, Maria. (2006). *How Picturebooks Work*. Routledge.

Nilsson, K. (2009). *Skägg, skjorta och portfölj. En studie av hur pappor gestaltas i 30 stycken bilderböcker från 2000-talet*. Lunds universitet.

Näslund, A (2021). *Forälder, inte bare pappa. En kvalitativ studie om hur småbarnspappor i Sverige upplever papparollen*. Stockholms universitet.

Nordberg, M. (2005). *Jämställdhetens spjutspets? Manliga arbetstagare i kvinnoyrken, jämställdhet, maskulinitet, feminitet och heteronormativitet*. Doktorgradsavhandling. Göteborgs universitet.

Robinson, E. L., StGeorge, J. & Freeman, E. E. (2021). A Systematic Review of Father–Child Play Interactions and the Impacts on Child Development. *Children (Basel)* 8(5).

Røthing, Å. & Aarseth, H. (2006). Kjønn og familie. I J. Lorentzen & W. Mühleisen (Red.), *Kjønnforskning. En grunnbok* (s. 169-176). Universitetsforlaget.

Sagen, T. & Eia, H. (2022, 21. oktober). Ole Brumms armageddon. [Audiopodkast-episodes]. I *Tore og Haralds podkast*. Podme. (35:40-36:15.)

Sentio Research Norge (2018). *Foreldrerollen. En undersøkelse om foreldrerollen med fokus på fedre*. Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir). https://bufdir.no/globalassets/global/foreldrerollen_en_undersokelse_om_foreldrerollen_med_fokus_pa_fedre.pdf

Slottemo, H. G. (2009). Ansvarlighetens menn. Normer for maskulinitet i etterkrigstidas industrisamfunn. *Tidsskrift for kjønnsforskning*. 33(1-2).

Statistisk Sentralbyrå (2018). *Dette er kvinner og menn i Norge*. https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/_attachment/341883?_ts=1632b8b8550

Stolt-Nielsen, H. (2018, 19. april). Ny forskning: Aldri har vi sett en så kraftig nedgang i andelen som skiller seg i Norge. *Aftenposten*. <https://www.aftenposten.no/norge/i/oRIk50/ny-forskning-aldri-har-vi-sett-en-saa-kraftig-nedgang-i-andelen-som-skiller-seg-i-norge>

Store norske leksikon (2019). *Maskulinitet*. Hentet 1. november 2022 fra <https://snl.no/maskulinitet>

Vold, Tonje (2015). Barnelitteratur og formidling av en "postnasjonal" situasjon. I H. Ridderstrøm & T. Vold (Red.), *Litteratur- og kulturformidling: Nye analyser og perspektiver*. Pax Forlag.

Weitzman, L. J., Eifler, D., Hokada, E. & Ross, C. (1972). Sex-Role Socialization in Picture Books for Preschool Children. *American Journal of Sociology* 77(6).

Wikipedia. (u.å.). Innkjøpsordningene for litteratur. Hentet 1. november 2022 fra https://no.wikipedia.org/wiki/Innkj%C3%B8psordningene_for_litteratur

Ørdal, S. L. (2017). *Dagen utanfor*. Skald forlag.